

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 56 motionsyrkanden som har väckts under den allmänna motionstiden 2014. Motionerna handlar om frågor som ligger inom ramen för processrätten och andra domstolsrelaterade frågor.

Med anledning av motionerna föreslår utskottet två tillkännagivanden.

Utskottet anser att regeringen bör utreda möjligheterna att tydliggöra och skärpa reglerna för ordning och säkerhet i domstolarna.

Utskottet anser vidare att regeringen bör överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten för kameraövervakning av vilt.

Utskottet föreslår att övriga motioner avslås med hänvisning till bl.a. pågående utrednings- och beredningsarbete.

I ärendet finns 14 reservationer (M, SD, C, FP, KD) och 1 särskilt yttrande (SD).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	8
Ärendet och dess beredning.....	8
Utskottets överväganden.....	9
Nämndemän.....	9
Anonyma vittnen.....	12
Kameraövervakning.....	15
Resning.....	19
Hemliga tvångsmedel.....	22
Frågor som rör domstolsförhandlingar.....	27
Effektivitet i domstolarna.....	34
Förundersökning.....	37
Skattemål.....	38
Målsägandebiträde.....	43
Rättshjälp vid ansökan till ersättningsnämnden.....	45
Betalingsskyldighet för tolkhjälp.....	46
SIS-frågor.....	47
Automatiserat rapporteringssystem.....	49
Stärkt skydd för den anklagades ställning.....	50
Reservation.....	53
1. Anonyma vittnen, punkt 3 (SD).....	53
2. Anonyma vittnen, punkt 3 (KD).....	53
3. Kameraövervakning på allmänna platser, punkt 4 (SD).....	54
4. Kameraövervakning vid skolor, punkt 7 (SD).....	55
5. Resning till nackdel för den tilltalade, punkt 10 (SD).....	55
6. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (SD).....	56
7. Tillgång till abonnemangsuppgifter, punkt 13 (SD).....	58
8. Handläggningstider i tvistemål, punkt 20 (M, C, FP, KD).....	58
9. Beviskrav i skattemål, punkt 22 (C).....	59
10. Prövningstillstånd i skattemål, punkt 23 (C).....	59
11. Ersättning för rättegångskostnader, punkt 24 (C).....	60
12. Rättshjälp för företagare, punkt 25 (C).....	60
13. Anstånd i skattemål, punkt 26 (C).....	61
14. Betalingsskyldighet för tolkhjälp, punkt 29 (SD).....	62
Särskilda yttranden.....	63
Kameraövervakning av vilt, punkt 9 (SD).....	63
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	64
Motioner från allmänna motionstiden 2014/15.....	64

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Nämndemannasystemet

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:182 av Maria Malmer Stenergard (M),

2014/15:533 av Maria Abrahamsson (M) och

2014/15:2174 av Börje Vestlund m.fl. (S).

2. Allmän jury

Riksdagen avslår motion

2014/15:1545 av Johnny Skalin (SD) yrkandena 1 och 2.

3. Anonyma vittnen

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:1397 av Mikael Oscarsson (KD),

2014/15:1904 av Göran Hägglund m.fl. (KD) yrkande 4 och

2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (SD) yrkande 9.

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (KD)

4. Kameraövervakning på allmänna platser

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtlér och Thomas Finnborg (M) yrkande 1,

2014/15:206 av Torkild Strandberg (FP),

2014/15:1823 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:1826 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:2151 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:2153 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:2871 av Mattias Karlsson m.fl. (SD) yrkande 5 och

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 9.

Reservation 3 (SD)

5. Handläggningstider för kameraövervakningstillstånd

Riksdagen avslår motion

2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtlér och Thomas Finnborg (M) yrkande 2.

6. Kameraövervakning för privatpersoner

Riksdagen avslår motion

2014/15:56 av Jimmy Ståhl (SD).

7. Kameraövervakning vid skolor

Riksdagen avslår motion

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 12.

Reservation 4 (SD)

8. Kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser

Riksdagen avslår motion

2014/15:560 av Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (C).

9. Kameraövervakning av vilt

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om kameraövervakning av vilt. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2974 av Lena Ek m.fl. (C, M, FP, KD) yrkande 16 och bifaller delvis motionerna

2014/15:460 av Helén Pettersson i Umeå och Isak From (S),

2014/15:2130 av Magnus Persson (SD),

2014/15:2543 av Eskil Erlandsson (C) yrkande 5,

2014/15:2628 av Helena Lindahl och Daniel Bäckström (C) och

2014/15:2977 av Ulf Berg m.fl. (M) yrkande 11.

10. Resning till nackdel för den tilltalade

Riksdagen avslår motion

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 7.

Reservation 5 (SD)

11. Resningsdomstol

Riksdagen avslår motion

2014/15:2588 av Finn Bengtsson och Andreas Norlén (M).

12. Utökad användning av hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:340 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M) yrkandena 1 och 2,

2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (SD) yrkande 2 och

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkandena 3–5.

Reservation 6 (SD)

13. Tillgång till abonnemangsuppgifter

Riksdagen avslår motion

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 7 (SD)

14. Ordning och säkerhet i domstolarna

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om ordning och säkerhet i domstolarna. Därmed bifaller riksdagen motion

2014/15:2972 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 11 och

bifaller delvis motion

2014/15:341 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M).

15. Förstärkt vittnesskydd

Riksdagen avslår motion

2014/15:1887 av Lars-Arne Staxäng (M).

16. Fotograferingsförbud

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:532 av Maria Abrahamsson (M) yrkande 2 och

2014/15:1527 av Roland Utbult (KD).

17. Tv-sända rättegångar

Riksdagen avslår motion

2014/15:532 av Maria Abrahamsson (M) yrkande 1.

18. Sanktioner vid utevaro

Riksdagen avslår motion

2014/15:1693 av Anders Hansson (M).

19. Rättsprocesser om misstänkta ekobrott

Riksdagen avslår motion

2014/15:88 av Edward Riedl (M).

20. Handläggningstider i tvistemål

Riksdagen avslår motion

2014/15:2983 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (M, C, FP, KD)
yrkande 13.

Reservation 8 (M, C, FP, KD)

21. Förundersökning

Riksdagen avslår motion

2014/15:265 av Anders Hansson (M).

22. Beviskrav i skattemål

Riksdagen avslår motion

2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 6.

Reservation 9 (C)

23. Prövningstillstånd i skattemål

Riksdagen avslår motion

2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 7.

Reservation 10 (C)

24. Ersättning för rättegångskostnader

Riksdagen avslår motion

2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 8.

Reservation 11 (C)

25. Rättshjälp för företagare

Riksdagen avslår motion

2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 9.

Reservation 12 (C)

26. Anstånd i skattemål

Riksdagen avslår motion

2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 11.

Reservation 13 (C)

27. Målsägandebiträde

Riksdagen avslår motion

2014/15:897 av Michael Svensson (M).

28. Rättshjälp vid ansökan till ersättningsnämnden

Riksdagen avslår motion

2014/15:1019 av Margareta Larsson (SD).

29. Betalningsskyldighet för tolkhjälp

Riksdagen avslår motion

2014/15:1112 av Kent Ekeröth (SD) yrkande 1.

Reservation 14 (SD)

30. SIS-förfrågningar

Riksdagen avslår motion

2014/15:1157 av Tomas Eneröth och Monica Haider (S).

31. Automatiserat rapporteringssystem

Riksdagen avslår motion

2014/15:1968 av Martin Kinnunen (SD) yrkande 1.

32. Stärkt skydd för den anklagades ställning

Riksdagen avslår motion

2014/15:2631 av Finn Bengtsson (M).

Stockholm den 12 mars 2015

På justitieutskottets vägnar

Beatrice Ask

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Beatrice Ask (M), Annika Hirvonen (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Arhe Hamednaca (S), Kent Ekeröth (SD), Anti Avsan (M), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (FP), Linda Snecker (V), Andreas Carlson (KD) och Lawen Redar (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet 56 motionsyrkanden som har väckts under den allmänna motionstiden 2014. Motionerna handlar om frågor som ligger inom ramen för processrätten och andra domstolsrelaterade frågor.

Utskottets överväganden

Nämndemän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår fem motionsyrkanden med olika förslag som rör nämndemannasystemet.

Motionerna

I motion 2014/15:182 av Maria Malmer Stenergard (M) föreslås att nämndemannasystemet bör avskaffas och i motion 2014/15:533 föreslår Maria Abrahamsson (M) att en omprövning av nämndemannasystemet bör genomföras.

I motion 2014/15:1545 av Johnny Skalin (SD) yrkande 1 föreslås att systemet med politiskt tillsatta nämndemän ska ersättas av ett system med en allmän jury i kombination med jurister och domare. I yrkande 2 föreslås att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur nedläggandet kan verkställas.

I motion 2014/15:2174 av Börje Vestlund m.fl. (S) föreslås att regeringen ska tillkännage att det nuvarande nämndemannasystemet ska behållas.

Bakgrund

Allmänt om nämndemannainstitutet

Nämndemän medverkar i olika måltyper i både allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar. I tingsrätten och hovrätten deltar nämndemän i avgörandet av flertalet brottmål (se 1 kap. 3 b § och 2 kap. 4 § rättegångsbalken [RB]). Vidare ingår nämndemän i rätten när sådana domstolar avgör familjerättsliga tvistemål med fullsuttent rätt (se 14 kap. 17 och 18 §§ äktenskapsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken). I de allmänna förvaltningsdomstolarna deltar nämndemän som huvudregel när förvaltningsrätt avgör mål (se 17 § lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). I kammarrätten däremot medverkar nämndemän endast om det är särskilt föreskrivet (se 12 § nämnda lag).

Nämndemän i tingsrätten utses genom val av kommunfullmäktige (4 kap. 7 § första stycket RB). Val av nämndemän i hovrätten, förvaltningsrätten och kammarrätten förrättas av landstingsfullmäktige (4 kap. 7 § andra stycket RB och 19 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar).

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som är folkbokförd i en kommun eller i ett län, eller den del därav som hör till domstolens domkrets, och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Den som är t.ex. lagfaren domare, anställd vid domstol eller Skatteverket,

åklagare, polisman eller advokat får inte vara nämndeman (4 kap. 6 § RB och 20 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar).

Nämndemannautredningens förslag

På uppdrag av regeringen har en översyn nyligen gjorts av nämndemannasystemet. En särskild utredning, Nämndemannautredningen, har övervägt åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna.

Nämndemannautredningen har redovisat sina förslag i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). Förslagen innebär att nämndemännens medverkan i domstolarna minskas jämfört med i dag. Utredningen förespråkar en mer koncentrerad medverkan, där nämndemännen deltar i mål som innefattar en mer omfattande utredning eller som aktualiserar svårare skälighets- eller bevisbedömningar. Om förslagen genomförs skulle antalet nämndemän minska från ca 8 300 till 5 200.

Utredningen föreslår bl.a. att nämndemän inte ska delta i tingsrättens avgörande av brottmål, om det inte föreskrivs ett svårare straff än fängelse i två år för något av de brott som ska prövas. När det gäller nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten föreslår utredningen bl.a. att nämndemän inte ska medverka i skattemål, vilket de gör i dag. När nämndemän ska medverka i mål vid tingsrätten eller förvaltningsrätten föreslår utredningen att rätten ska bestå av en lagfaren domare och två nämndemän i stället för, som i dag, tre.

Utredningen framhåller att tyngdpunkten i rättsprocessen ligger i första instans. Därför föreslås att nämndemän inte ska delta i hovrätten och kammarrätten.

När det gäller rekrytering och val av nämndemän föreslår utredningen att nämndemännen även framöver ska utses genom val av kommun- och landstingsfullmäktige. För att kåren ska kunna förnygras måste dock rekryteringen breddas till andra kretsar än de politiska. Utredningen föreslår därför ett reformerat rekryteringsförfarande. Var och en som är intresserad av uppdraget som nämndeman ska kunna ansöka på ett särskilt formulär. Det ska även vara möjligt för var och en att nominera någon annan till uppdraget. Den som har blivit nominerad till ett nämndemannauppdrag ska bekräfta nomineringen genom att underteckna ett särskilt formulär.

För att bredda rekryteringskretsen och förnygra nämndemannakåren föreslår utredningen också att det införs ett lagfäst krav på att fullmäktige ska välja minst hälften av nämndemännen från den grupp av kandidater som inte är nominerade av ett politiskt parti som är representerat i fullmäktige (en s.k. fri kvot).

Utredningen framhåller att arvodet är en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt och ställning i samhället. Samtidigt ska ersättningsnivån återspegla att det är fråga om ett lekmannauppdrag. Med

dessa utgångspunkter föreslår utredningen att nämndemännens dagarvode dubbleras. Förslaget innebär att nämndemännen får 500 kronor för tjänstgöring under högst fyra timmar inklusive pauser. Om tjänstgöringen överstiger fyra timmar uppgår arvodet till 1 000 kronor, och för tjänstgöring efter kl. 16.30 ska 250 kronor extra betalas ut.

Utredningen föreslår också att det införs en målsättningsregel som innebär att varje nämndeman under ett år ska tjänstgöra 8 dagar och inte mer än 25 dagar. Enligt utredningen bör tjänstgöringsfrekvensen för nämndemännen vara jämn och förutsebar för att en allsidig sammansättning av nämndemannakåren ska uppnås.

Lagändringar från den 1 september 2014

Regeringen lämnade den 6 mars 2014 proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav till riksdagen, i vilken de av Nämndemannautredningens förslag behandlas som rör nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget samt tydliggörande av att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Riksdagen beslutade den 25 juni 2014 att anta propositionen, och lagändringarna trädde i kraft den 1 september 2014 (bet. 2013/14:JuU32, rskr. 2013/14:391).

Lagändringarna innebär i huvudsak följande. Kravet på en nämndemans lämplighet skärps genom att domstolarna får möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret i fråga om nämndemän samt att konkursfrihet införs som ett behörighetskrav för nämndemän. Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på något annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget. Innan lagändringen krävdes det uppenbar olämplighet för entledigande. Introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän är numera obligatorisk. Val av nämndemän ska hållas vid en annan tidpunkt än i anslutning till val till kommun- och landstingsfullmäktige för att det ska vara tydligt att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Regeringen anför i propositionen att det, till skillnad från det förslag som lämnades av Nämndemannautredningen, inte bör införas någon reglering av hur många dagar en nämndeman bör tjänstgöra.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I februari 2015 lämnade Statskontoret sin rapport Rekrytering av nämndemän – Konsekvensanalys av förslaget om en fri kvot. Statskontorets uppdrag var att ta fram det ytterligare underlag som behövs för att kunna ta ställning till om Nämndemannautredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med införande av en s.k. fri kvot bör genomföras (Ju2014/1025/DOM). Statskontorets slutsatser är bl.a. att införande av en fri kvot skulle öppna upp för en bredare rekrytering men att det troligen inte skulle leda till en förnyring av nämndemannakåren och att det skulle innebära svårigheter med att kontrollera den personliga lämpligheten. För att åstadkomma en förnyring föreslår Statskontoret att nämndemännens arvoden

ska höjas i enlighet med Nämndemannautredningens förslag och att antalet tillåtna sammanhängande tjänstgöringsperioder begränsas till två.

De förslag som Nämndemannautredningen lämnade men som inte behandlas i proposition 2013/14:169 bereds vidare inom Regeringskansliet.

I två betänkanden från Straffprocessutredningen, Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) och Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys (SOU 2015:4), lämnar utredaren förslag på bl.a. hur handläggningen av brottmål såväl i tingsrätten som i hovrätten i högre grad kan anpassas till vad som behövs för sakens prövning i det enskilda fallet, t.ex. genom att skapa mer flexibla regler och alternativa former för avgörande av mål. Förslagen innebär bl.a. att nämndemäns medverkan i avgöranden minskas jämfört med i dag. Betänkandena bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Justitieukskottet har tidigare behandlat motioner om att avskaffa nämndemannasystemet, senast i bet. 2013/14:JuU16 (s. 17 f.). Utskottet avstyrkte då motionerna mot bakgrund av den kommande propositionen om nämndemannauppdraget (prop. 2013/14:169) och ovan nämnda uppdrag till Statskontoret. Riksdagen biföll utskottets förslag (prot. 2013/14:86).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan pågår alltjämt beredning av de utredningar som har lämnats om nämndemannasystemet. Endast en del av de förslag som lämnades i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49) har färdigbehandlats och beredning pågår även av Straffprocessutredningens två betänkanden. I betänkandena har förslag lämnats som bl.a. innebär en minskning av antalet nämndemän i brottmålsförhandlingar. I avvaktan på vad dessa utredningar resulterar i, samt regeringens beredning av Statskontorets nyligen avlämnade rapport, bör inte riksdagen göra något tillkännagivande om nämndemannasystemet. Utskottet avstyrker därför motionerna 2014/15:182 (M), 2014/15:533 (M), 2014/15:1545 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2014/15:2174 (S).

Anonyma vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår tre motionsyrkanden om anonyma vittnesmål. Jämför reservationerna 1 (SD) och 2 (KD).

Motionerna

I motion 2014/15:1397 av Mikael Oscarsson (KD) föreslås att vittnen i vissa fall ska få lämna sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar. Ett

liknande förslag lämnas i kommittémotion 2014/15:2535 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande 9. Även i partimotion 2014/15:1904 av Göran Hägglund m.fl. (KD) yrkande 4 föreslås att det i vissa typer av brottmål ska finnas en möjlighet att vittna anonymt, som ett led i prioriteringen av kampen mot den organiserade brottsligheten.

Bakgrund

Lagstiftning och utredningar

Frågan om anonymitet för vittnen var föremål för överväganden av Brottsofferutredningen. I betänkandet Brottsoffer – Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40) övervägdes om det borde införas en ordning där bevispersoner under vissa förutsättningar fick vara anonyma i förhållande till den tilltalade. I utredningen (s. 22 och s. 318–320) anfördes att undersökningar hade visat att hot och andra övergrepp mot målsägande och vittnen förekom relativt sällan och inte hade ökat i någon större omfattning samt att de övergrepp som hade förekommit främst hade riktats mot personer som den tilltalade hade en relation till. Vidare konstaterade utredningen att försvararen hamnar i en konfliktsituation gentemot sin klient om försvararen måste förtiga identitetsuppgifter som han eller hon har fått kännedom om under förhören med målsäganden eller vittnet. Mot bakgrund av dessa omständigheter, och då principen om offentlighet och parts rätt till fullständig insyn inte bör åsidosättas utan mycket starka skäl, ansåg inte utredningen att en ordning med anonymitet för målsägande och vittnen var motiverad. Något sådant förslag lades inte heller fram av regeringen.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i en rapport om brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007 redovisat en specialstudie av anmälningar om brottet övergrepp i rättssak (Brå-rapport 2008:23). I 17 kap. 10 § brottsbalken definieras detta brott på följande sätt: ”Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett en utsaga hos en domstol eller en annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd, [...]”. Av Brås studie framgår att anmälningarna om övergrepp i rättssak har ökat. Mellan 1999 och 2006 ökade antalet anmälningar om övergrepp i rättssak från drygt 2 400 till drygt 4 100. Detta motsvarar en ökning med över 70 procent på sju år. Om ökningen speglar en reell ökning eller om den beror på en ökad anmälningsbenägenhet är dock, enligt Brå (s. 401), svårt att avgöra. Brå anför att det finns en rad faktorer som kan påverka anmälningsstatistiken.

Frågan om att förebygga våld och hot mot målsägande och vittnen har behandlats av Offentlighets- och sekretesskommittén i dess betänkande Ny sekretesslag (SOU 2003:99) och av Personsäkerhetsutredningen i betänkandet Ett nationellt program om personsäkerhet (SOU 2004:1).

Under 2006 infördes en ny bestämmelse, 2 a §, i polislagen (1984:387). Enligt bestämmelsen får polisen bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. Föreskrifter om ett sådant

säkerhetsarbete meddelas av regeringen. I lagstiftningsärendet anförde regeringen bl.a. att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet (prop. 2005/06:138 s. 13–14). I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen, som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet.

I samma lagstiftningsärende infördes bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete och för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som kan hänföras till en sådan verksamhet. Den tystnadsplikt som följer av sekretessbestämmelserna ges företräde framför meddelarfriheten. Två ändringar gjordes också i rättegångsbalkens bestämmelser om vittnesförhör. Dels infördes ett s.k. frågeförbud när det gäller den som har tystnadsplikt i förhållande till uppgifter som kan hänföras till verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete, dels infördes en möjlighet för vittnen att avstå från att yttra sig om uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som hänför sig till ett sådant arbete (prop. 2005/06:138, bet. 2005/06:JuU36, rskr. 2005/06:297).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I Insynsutredningens slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) föreslås bl.a. ett förstärkt skydd för informatörer och andra uppgiftskällor mot att bli röjda genom vittnesförhör i domstol (s. 167–171). Förslaget innebär att ett frågeförbud införs i 36 kap. rättegångsbalken för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller en annan uppgiftslämnarens identitet. Av rättssäkerhetsskäl föreslår utredningen vissa undantag från frågeförbudet. I den delen anför utredningen bl.a. att det inte har framkommit tillräckliga skäl att låta frågeförbudet omfatta även identiteten på uppgiftslämnare vars uppgifter faktiskt återropas till stöd för åtalet under förundersökningen. Enligt utredningens förslag ska det alltså inte vara möjligt att skydda en uppgiftslämnarens identitet och samtidigt återropa dennes uppgifter, t.ex. genom vittnesförhör med en polis som återger uppgifterna under rättegången. Utredningen anför (s. 168) att ”ett sådant förfarande utgör ett kringgående av det hittills i svensk rätt gällande förbudet mot anonyma vittnen, något som vi inom ramen för vårt arbete inte ansett lämpligt att föreslå”. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringen (Finansdepartementet) gav i juni 2014 en utredare i uppdrag att föreslå åtgärder som ger ett förstärkt skydd för hotade och förföljda personers personuppgifter (dir. 2014:98). Uppdraget innefattar bl.a. att ta ställning till om det finns ett behov av att ändra sekretessreglerna för att förstärka hotade eller förföljda personers adressuppgifter som angetts i en förundersökning. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2015.

Tidigare utskottsbehandling

Justitieutskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om anonymitet för vittnen, senast i bet. 2013/14:JuU16 (s. 21). Utskottet

hänvisade då till Insynsutredningens slutbetänkande och till att utskottet inte ville föregripa regeringens beredning av betänkandet. Riksdagen biföll utskottets förslag (prot. 2013/14:86).

Utskottets ställningstagande

Yrkanden om anonyma vittnen har tidigare behandlats och avstyrkts av riksdagen vid ett flertal tillfällen. Utskottet finner inte något skäl att ändra sitt tidigare ställningstagande (bet. 2013/14:JuU16) och anser alltså att riksdagen inte bör göra något tillkännagivande i enlighet med de framställda yrkandena. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2014/15:1397 (KD), 2014/15:2535 (SD) yrkande 9 och 2014/15:1904 (KD) yrkande 4.

Kameraövervakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att regeringen bör överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten när det gäller kameraövervakning av vilt.

Riksdagen avslår ett antal motionsyrkanden om bl.a. generellt utökade möjligheter till kameraövervakning, kameraövervakning för privatpersoner, kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser och kameraövervakning vid skolor.

Jämför reservationerna 3 (SD) och 4 (SD).

Motionerna

I ett flertal motioner efterfrågas åtgärder för att göra det enklare att få tillstånd för övervakningskameror.

I motion 2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (båda M) yrkande 1 föreslås att möjligheterna till kameraövervakning ska utökas i vissa utsatta områden med dokumenterat hög brottslighet och där ändamålet är att skapa en tryggare miljö. I motion 2014/15:206 av Torkild Strandberg (FP) föreslås att lagstiftningen bör moderniseras så att kameraövervakning på allmänna platser kan användas för ökad trygghet och som ett brottsförebyggande verktyg. I motion 2014/15:2151 av Thomas Finnborg m.fl. (M) föreslås en översyn av möjligheten att förenkla reglerna för kameraövervakning av brottsutsatta områden. I motion 2014/15:2871 av Mattias Karlsson m.fl. (SD) yrkande 5 föreslås att kameraövervakning utanför butiker och företag ska tillåtas efter anmälan till Länsstyrelsen. Vidare föreslås i samma yrkande att storstadskommuner ska uppmontras att kameraövervaka platser som kvinnor upplever som otrygga, t.ex. gångtunnlar, ingångar till stadsparker och joggingstråk.

I motion 2014/15:1823 av Thomas Finnborg m.fl. (M) föreslås en översyn av regelverket i syfte att förenkla tillståndsprövningen av kameraövervakning på allmän plats. I motion 2014/15:1826 av Thomas Finnborg m.fl. (M) föreslås en översyn av möjligheten till förenkling av reglerna för tillstånd för övervakningskameror. I motion 2014/15:2153 av Thomas Finnborg m.fl. (M) föreslås en översyn av regelverket för kameraövervakning i syfte att förenkla tillståndsprövningen. I kommittémotion 2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD) yrkande 9 föreslås att det ska göras betydligt lättare än i dag att få tillstånd för kameraövervakning på platser som allmänheten har tillträde till.

I motion 2014/15:56 av Jimmy Ståhl (SD) föreslås att privatpersoner fritt ska få montera övervakningskameror på sin fastighet.

I motion 2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtlér och Thomas Finnborg (båda M) yrkande 2 anförs att är angeläget att handläggningstiderna vid tillståndsgivning för kameraövervakning avsevärt kortas.

I motion 2014/15:560 av Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (båda C) föreslås en lagändring vad gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stöder vid tillfälliga arbetsplatser som handhas av entreprenörer, lantbrukare och skogsmaskinföretagare.

I kommittémotion 2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD) yrkande 12 föreslås vidare att kommunala eller statliga skolor alltid ska få tillstånd för kameraövervakning när de ansöker om det, utom när det finns synnerliga skäl mot det.

Flera motionärer pekar på behovet av en regelförändring i fråga om kameror som används för att övervaka vilt. I motion 2014/15:460 av Helén Pettersson i Umeå och Isak From (båda S) föreslås att det görs en översyn av kostnaderna för att ansöka om tillstånd för viltövervakningskamera och att möjligheten att ta bort rapporteringsskyldighet för varje enskild kameras placering analyseras. I motion 2014/15:2130 av Magnus Persson (SD) föreslås att kravet på tillstånd inte ska gälla för övervakningskameror som satts upp med markägarens tillstånd när syftet är att övervaka vilt. I motion 2014/15:2543 av Eskil Erlandsson (C) yrkande 5 föreslås att det inte ska krävas något tillstånd för att sätta upp s.k. åtelkameror. I motion 2014/15:2628 av Helena Lindahl och Daniel Bäckström (båda C) föreslås att användningen av åtelkameror för övervakning av främmande arter ska underlättas. I motion 2014/15:2974 av Lena Ek m.fl. (C, M, FP, KD) yrkande 16 föreslås att man bör överväga om kameraövervakning av vilt ska undantas från tillståndsplikten. I kommittémotion 2014/15:2977 av Ulf Berg m.fl. (M) föreslås yrkande 11 att åtel- och viltkameror ska undantas från tillståndsplikten.

Bakgrund

Gällande rätt

Den 1 juli 2013 trädde kameraövervakningslagen (2013:460) i kraft och ersatte då lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning samt vissa bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204) (prop. 2012/13:115, bet. 2012/13:JuU22, rskr. 2012/13:252). Reglerna om kameraövervakning är därmed samlade i en enda lag. Syftet med den nya lagen var att modernisera regleringen av kameraövervakning på ett sätt som säkerställer balansen mellan intresset av att använda kameraövervakning för berättigade ändamål och intresset av att skydda enskildas personliga integritet (1 §).

Utgångspunkten i kameraövervakningslagen är, precis som i den tidigare regleringen, att det ska krävas tillstånd vid övervakning av platser dit allmänheten har tillträde, t.ex. gator och torg. Tillstånd ska ges om övervakningsintresset väger tyngre än integritetsintresset. En skillnad från tidigare är att det uttryckligen anges att vikt ska fästas vid om ändamålet med övervakningen är att avslöja eller utreda brott samt om teknik som främjar skyddet av enskildas personliga integritet ska användas (9 §). Större utrymme ges för kameraövervakning utan krav på tillstånd, bl.a. i butiker, tunnelbanan och parkeringshus (10–15 §§).

För övervakning där allmänheten inte har tillträde krävs inte tillstånd (5 §). I lagen tydliggörs när sådan kameraövervakning får ske. För rent privat kameraövervakning, t.ex. i hemmet, gäller inte lagen.

Integritetsskyddet har förstärkts genom en skadeståndsbestämmelse som ger enskilda rätt till ersättning för skada och kränkning vid överträdelser av lagen (44 §). I samma syfte har sekretessskyddet och kraven på säkerhet för inspelat material förstärkts.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I kommittédirektiv 2013:66 gav regeringen Jaktutredningen (L 2012:01) i tilläggsuppdrag att utreda möjligheten att införa ett undantag från tillståndsplikten enligt kameraövervakningslagen för övervakning av vilt. Uppdraget redovisades i juli 2014 i delbetänkandet Vildsvin och viltskador – om utfodring, kameraövervakning och arrendatorers jakträtt (SOU 2014:54). I betänkandet föreslås att kameraövervakning av vildsvinsåtlar under vissa förutsättningar ska tillåtas utan individuell tillståndsprövning av länsstyrelsen. En anmälan till länsstyrelsen ska i stället vara tillräckligt under förutsättning att övervakningen begränsas till ett mindre område som tydligt markeras, att kameraövervakning endast sker mellan kl. 18.00 och kl. 09.00 och att det används någon form av integritetsskyddad teknik. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet och regeringen har aviserat att man avser att lämna en proposition om utfodring och kameraövervakning av vilt.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i maj 2013 ett stort antal motioner om frågor om kameraövervakning liknade de nu aktuella i samband med antagandet av den nya kameraövervakningslagen (bet. 2012/13:JuU22). Samtliga motioner avstyrktes. Utskottet välkomnade då förtydligandet att man vid tillståndsprövning särskilt bl.a. ska beakta om ändamålet med övervakningen är att avslöja eller utreda brott. Vidare konstaterade utskottet att det var en positiv nyhet att användandet av integritetsvänlig teknik skulle beaktas vid bedömningen av integritetsintresset.

Privatpersoner kan använda övervakningskameror utan tillstånd på platser där allmänheten inte har tillträde, exempelvis i hemmet. Frågan om kameraövervakning även ska tillåtas utan tillstånd på privatpersoners fastigheter och på skolgårdar behandlades och avstyrktes av utskottet i betänkande 2012/13:JuU22 (s. 26). Utskottet anförde då, vilket överensstämde med regeringens uppfattning, att det i dessa miljöer bör göras en avvägning mellan övervaknings- och integritetsintresset och meddelas lämpliga villkor för övervakningen i varje enskilt fall.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2012/13:252).

Utskottets ställningstagande

Genom den nya kameraövervakningslagen, som trädde i kraft den 1 juli 2013, moderniserades regleringen av kameraövervakning på ett sätt som säkerställer balansen mellan intresset av att använda kameraövervakning för berättigade ändamål och intresset av att skydda den personliga integriteten. Tillstånd för kameraövervakning ska enligt lagen beviljas om övervakningsintresset väger tyngre än integritetsintresset. Vid tillståndsgivning ska vikt fästas vid om ändamålet med övervakningen är att avslöja eller utreda brott samt om teknik som främjar skyddet av enskildas personliga integritet ska användas. Utskottet anser alltså att den balans som råder mellan nyttan av kameraövervakning och skyddet för den personliga integriteten är väl avvägd och finner därmed inte något skäl att vidta några åtgärder i enlighet med motionsyrkandena 2014/15:187 (M) yrkande 1, 2014/15:206 (FP), 2014/15:1823 (M), 2014/15:1826 (M), 2014/15:2151 (M), 2014/15:2153 (M), 2014/15:2871 (SD) yrkande 5, 2014/15:3004 (SD) yrkande 9. Motionerna avstyrks således. Utskottet finner inte heller något skäl att vidta några åtgärder med anledning av motion 2014/15:187 (M) yrkande 2 och avstyrker motionen även i denna del.

Utskottet ser inte något skäl att frångå sin tidigare angivna inställning i frågan om huruvida kameraövervakning även ska tillåtas utan tillstånd på privatpersoners fastigheter och på skolgårdar. Utskottet föreslår därför att motionerna 2014/15:56 (SD) och 2014/15:3004 (SD) yrkande 12 ska avslås. Det finns enligt utskottet inte något skäl att göra en annan bedömning när det gäller tillfälliga arbetsplatser. Utskottet avstyrker därför även motion 2014/15:560 (C).

Som utskottet uttalade i samband med att den nya kameraövervakningslagen infördes finns det ett samhälleligt intresse av att kunna använda kameraövervakning för att bedriva en effektiv jakt, i första hand när det gäller arter som kan orsaka skador för jordbruket och den biologiska mångfalden, t.ex. vildsvin och mårddhund (bet. 2012/13:JuU22 s. 26). Jaktutredningen har, som nämnts ovan, föreslagit att det under vissa villkor ska vara tillåtet att utan individuell tillståndsprövning kameraövervaka vildsvinsåtlar. En proposition är också aviserad. Enligt utskottet är det angeläget att regeringen snarast lämnar ett konkret lagförslag i frågan samt överväger om det går att införa ytterligare undantag från tillståndsplikten för kameraövervakning av vilt. Självklart är det därvid viktigt att det görs en noggrann avvägning mellan skyddet för integriteten och det ändamål som kameraövervakningen är avsett för. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 2014/15:2974 (M, C, FP, KD) yrkande 16 och delvis bifall till motionerna 2014/15:2130 (SD), 2014/15:2543 (C) yrkande 5, 2014/15:2628 (C) och 2014/15:2977 (M) yrkande 11 gör ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten när det gäller övervakningskameror för vilt i enlighet med vad som här anförs.

Resning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att inrätta en resningsdomstol och om utökade möjligheter till resning till men för den tilltalade. Jämför reservation 5 (SD).

Motionerna

I motion 2014/15:2588 av Finn Bengtsson och Andreas Norlén (båda M) föreslås en översyn av möjligheterna att inrätta en resningsdomstol.

I motion 2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD) yrkande 7 föreslås utökade möjligheter till resning till men för den tilltalade.

Bakgrund

Gällande rätt

När tiden för att överklaga en brottmålsdom, som har meddelats av en tingsrätt eller en hovrätt, har gått ut utan att det förts talan mot domen, vinner den laga kraft. Domar och beslut av Högsta domstolen vinner omedelbart laga kraft eftersom de inte kan överklagas. Innebörden av att en dom vinner laga kraft är att den fråga som avgjorts genom en lagakraftvunnen dom i princip inte kan bli föremål för en ny rättegång. Denna s.k. orubblighetsprincip, som är av grundläggande betydelse för rättsordningens stabilitet, innebär att sedan en

dom vunnit laga kraft är det inte längre möjligt att få till stånd en ändring av domen. Principen om lagakraftvunna domars orubblighet är dock inte undantagslös. En ny prövning av domen kan komma till stånd om domstol beslutar om resning eller återställande av försutten tid eller bifaller en klagan över domvilla. Resningsinstitutet, som regleras i 58 kap. 1–10 a §§ RB, avser i första hand materiella fel i domen. Enligt 58 kap. 4 § första stycket RB är hovrätten rätt instans för ansökan om resning om den lagakraftvunna domen meddelats av en tingsrätt, och i annat fall är Högsta domstolen den rätta instansen.

Av 58 kap. 2 § rättegångsbalken följer att sedan en dom i brottmål vunnit laga kraft får resning beviljas till förmån för den tilltalade

1. om någon ledamot av rätten, där anställd tjänsteman eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om något brott som har avseende på målet ligger ombud, ställföreträdare eller försvarare till last, samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång,

2. om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång,

3. om någon skriftlig handling, som åberopats till bevis, har varit falsk eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk har avgett falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången,

4. om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänkts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller om det, med hänsyn till vad sålunda åberopas och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott, för vilket han dömts, eller

5. om den rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

Enligt 58 kap 3 § rättegångsbalken får, sedan en dom i brottmål vunnit laga kraft, resning beviljas till men för den tilltalade,

1. om något sådant förhållande, som avses i 2 § 1 eller 3, förelegat och detta kan antas ha medverkat till att den tilltalade frikänkts eller till att brottet hänförts under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som borde ha tillämpats, eller

2. om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år samt någon omständighet eller bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att detta hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats

Vidare föreskrivs att resning inte får beviljas på grund av ett förhållande som avses i punkt 2 om inte parten gör sannolikt att han eller hon inte vid den rätt som meddelat domen, eller genom fullföljd från denna kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller han annars haft giltig ursäkt att inte göra det. Dessutom framgår det av 58 kap 4 § andra stycket rättegångsbalken bl.a. att resning till men för den tilltalade ska göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på.

Möjligheterna att bevilja resning till förmån för den enskilde är således något större än möjligheterna att bevilja resning till men för den enskilde. Att lagstiftningen har fått en sådan utformning beror på att intresset av att en dom som vunnit laga kraft är orubblig inte framträder lika starkt i det förstnämnda fallet. Det har alltså ansetts viktigare för samhället att en oskyldig inte döms för brott än att en skyldig inte går fri från straff (jfr bet. 1939:LU1 nr 46 s. 6 f.).

Den 1 januari 2013 infördes bestämmelser om att åklagaren under vissa förutsättningar ska återuppta en förundersökning när resning i brottmål aktualiseras (58 kap. 6 a § RB) samt att domstolen i ett ärende om resning ska kunna förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd (58 kap. 6 b § RB). Vid samma tidpunkt infördes även en rätt för den tidigare tilltalade att få en offentlig försvarare när en fråga om resning aktualiseras (21 kap. 3 b § RB) (prop. 2011/12:156, bet. 2012/13:JuU3). Syftet med lagändringarna var att öka rättssäkerheten och förutsebarheten för den enskilde i samband med resning.

Frågan om att inrätta ett fristående organ för prövning av resningsansökan framfördes av ett par remissinstanser under remissbehandling av betänkandet Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde (SOU 2009:98). I proposition 2011/12:156 (s. 26) konstaterades dock att frågan om att inrätta ett fristående resningsorgan inte omfattades av utredningens uppdrag och frågan behandlades därför inte i propositionen.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade motioner om att inrätta en resningsdomstol och om utökade möjligheter till resning till men för den tilltalade senast i oktober 2012 (bet. 2012/13:JuU3). Utskottet underströk då att det är ett allvarligt problem att det har förekommit att oskyldiga personer dömts till ansvar för brott men anförde att det inte delade motionärens uppfattning att det föreligger ett behov av att inrätta ett särskilt fristående resningsorgan. Utskottet anförde vidare att de skillnader som föreligger när det gäller möjligheterna till resning till förmån respektive till men för den tilltalade är väl avvägda och att det saknas anledning att ändra förutsättningarna för när resning ska kunna beviljas till men för den tilltalade. Riksdagens biföll utskottets förslag och båda motionerna avslogs därmed (rskr. 2012/13:29).

Utskottets ställningstagande

I motion 2014/15:2588 (M) begärs en översyn av möjligheterna att inrätta en resningsdomstol. Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande, om att det inte föreligger något behov att inrätta ett särskilt fristående resningsorgan, och avstyrker därför motionen.

När det gäller motion 2014/15:3004 (SD) yrkande 7 om att utöka möjligheterna till resning till men för den tilltalade finner utskottet alltjämt att möjligheterna till resning till förmån respektive till men för den tilltalade är

väl avvägda och att det saknas anledning att ändra förutsättningarna för när resning ska kunna beviljas till men för den tilltalade. Utskottet är således inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motionsyrkandet och avstyrker därför motionen.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. Jämför reservationerna 6 (SD) och 7 (SD).

Motionerna

I ett flertal motioner efterfrågas åtgärder för att utöka polisens möjligheter att använda hemliga tvångsmedel.

I motion 2014/15:340 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M) yrkande 1 föreslås att hemliga tvångsmedel ska kunna användas i förundersökningar som gäller övergrepp i rättssak och mened. I yrkande 2 föreslås att beslut om telefonavlyssning ska knytas till en person i stället för till ett specifikt telefonnummer.

I kommittémotion 2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande 2 föreslås att nya alternativa rekvisit bör läggas till i de bestämmelser som reglerar samtliga hemliga tvångsmedel när det gäller att utreda DIKO-brott. Dessa rekvisit bör ha innebörden att hemliga tvångsmedel får användas utan villkor rörande straff, straffvärde, misstankegrad och vikt för utredningen för att utreda DIKO-brott. Med DIKO-brott menas delaktighet i organiserad brottslighet, kriminellt nätverk eller organisation. I kommittémotion 2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 3 föreslås att ljudupptagning ska tillåtas vid kameraövervakning. I yrkande 4 föreslås vidare att överskottsinformation vid hemlig rumsavlyssning ska få användas för brott där det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. I yrkande 5 föreslås sänkta krav för användning av hemliga tvångsmedel. Vad gäller immaterialrättslig brottslighet föreslås i yrkande 6 att en operatör endast ska få lämna ut abonnemangsuppgifter till brottsbekämpande myndigheter om det finns en misstanke om brott där fängelse är föreskrivet och brottet enligt myndighetens bedömning kan föranleda annan påföljd än böter.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och kvarhållande av försändelse finns i 27 kap. RB.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Tvångsmedlet kan sålunda tillämpas på alla former av kommunikation genom elektroniska kommunikationsnät och är tillämpligt på både muntlig och skriftlig kommunikation. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning som rör ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, om en sådan gärning är belagd med straff, samt vid en förundersökning som gäller ett brott med lägre straffminimum, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. Ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ger också rätt att vidta sådana åtgärder som kan vidtas inom ramen för ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen om brottet. Åtgärden får avse ett telefonnummer eller en annan adress som, under den tid som tillståndet avser, innehas eller har innehafts av den misstänkte eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne. Åtgärden får också avse en adress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte, under den tid som tillståndet avser, har ringt till eller på annat sätt kontaktat eller kommer att ringa till eller på annat sätt kontakta (27 kap. 20 § första stycket RB). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte ske av telefonsamtal eller andra meddelanden mellan den misstänkte och hans eller hennes försvarare. Om det framkommer under avlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande ska avlyssningen avbrytas.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller en annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får meddelanden även hindras från att nå fram. Genom detta tvångsmedel ges inte tillgång till uppgifter om innehållet i meddelanden. De uppgifter som kan hämtas in är i stället trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa angivna brott, nämligen dataintrång enligt 4 kap. 9 c § brottsbalken, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken, narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller narkotikasmuggling enligt 6 § första eller tredje stycket lagen (2000:1225) om

straff för smuggling. Tvångsmedlet får användas också vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till ovan nämnd brottslighet, om en sådan gärning är straffbelagd. Sedan den 1 juli 2012 får hemlig övervakning av elektronisk kommunikation även användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Sådan övervakning som innebär att uppgifter hämtas in om meddelanden får dock endast avse förfluten tid (27 kap. 20 § andra stycket). För att tvångsmedlet ska kunna tillåtas gäller i samtliga fall att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen.

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbar utrustning används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål utan att upplysning om övervakningen lämnas. Tvångsmedlet omfattar inte ljudupptagning (se prop. 1995/96:85 s. 38). Regleringen av vilka brott som förundersökningen ska angå för att hemlig kameraövervakning ska få användas är densamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (27 kap. 20 a § RB). Övervakningen får som huvudregel, i likhet med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, användas endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Åtgärden får då avse endast en sådan plats där den skäligen misstänkte kan antas komma att uppehålla sig (27 kap. 20 b § RB). Om det inte finns någon skäligen misstänkt för brottet får dock hemlig kameraövervakning användas för att övervaka den plats där brottet har begåtts eller en nära omgivning till denna plats i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet (27 kap. 20 c § RB). Om det vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om avlyssning eller övervakning, s.k. överskottsinformation, får uppgifterna användas för att utreda brottet. En förundersökning eller motsvarande utredning om brottet får dock inledas på grund av sådana uppgifter endast om det är föreskrivet fängelse i ett år eller därutöver för brottet och det kan antas att brottet inte leder endast till böter eller om det finns särskilda skäl. Uppgifter om förestående brott får alltid användas för att förhindra brottet (27 kap. 23 a § RB).

Sedan den 1 januari 2015 är bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning inte längre tidsbegränsade och har förts in i rättegångsbalken (prop. 2013/14:237, bet. 2014/15:JuU2, rskr. 2014/15:22).

Sedan den 1 januari 2015 är lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och lagen (2008:854) om åtgärder för att utreda vissa samhällsfarliga brott, inte längre tidsbegränsade (prop. 2013/14:237, bet. 2014/15:JuU2, rskr. 2014/15:22).

Hemlig rumsavlyssning innebär att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till avlyssnas eller spelas in i hemlighet. Hemlig rumsavlyssning får meddelas i förundersökningar vid brott där straffminimum

är fängelse i minst fyra år, spioneri av normalgraden och s.k. statsstyrt företagsspioneri samt vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott (27 kap. 20 d § RB). Med statsstyrt företagsspioneri åsyftas brott som avses i 3 § lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning. Hemlig rumsavlyssning ska dock inte få användas för att utreda statsstyrt företagsspioneri om det kan antas att brottet endast kommer att leda till böter. Hemlig rumsavlyssning får endast användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 27 kap. 20 d § RB och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Frågor om hemlig rumsavlyssning prövas av rätten på begäran av åklagaren (27 kap. 21 § RB).

Lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att använda sig av hemliga tvångsmedel i sin underrättelseverksamhet (s.k. preventiva tvångsmedel). Avsikten med lagen är att förhindra sådana brott som riktas mot de allra viktigaste samhällsvärdena.

Lagen (2008:854) om åtgärder för att utreda vissa samhällsfarliga brott upphörde att gälla den 1 januari 2015 och dess bestämmelser flyttades över till rättegångsbalken. Lagen innehöll vissa tilläggs- och undantagsbestämmelser till tvångsmedelsregleringen i rättegångsbalken och gav utvidgade möjligheter att använda de tvångsmedel som regleras där. Lagen gällde vid förundersökningar om vissa brott som har ansetts vara särskilt allvarliga för landets säkerhet, bl.a. vissa allmänfarliga brott som sabotage och grovt sabotage samt mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning och sjö- eller luftfartssabotage eller flygplatssabotage, om brottet innefattar sabotage.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Integritetsskyddskommittén lämnade i sitt slutbetänkande Skyddet för den personliga integriteten – Bedömningar och förslag (SOU 2008:3) förslag till lagstiftning som i dag motsvaras av bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen och det nya brottet kränkande fotografering i 4 kap. 6 a § brottsbalken. Kommittén ansåg vidare att det kunde finnas skäl att i en framtid överväga att inrätta ett särskilt integritetsskyddsråd med ett brett uppdrag att vaka över integritetsskyddet i dess helhet (s. 333 f.).

Regeringen beslutade våren 2014 om direktiv till en parlamentariskt sammansatt kommitté (dir. 2014:65) med uppdrag att utifrån ett individperspektiv kartlägga och analysera sådana faktiska och potentiella risker för intrång i den personliga integriteten som kan uppkomma i samband med användning av informationsteknik i såväl privat som offentlig verksamhet. Kommittén ska dessutom inom ramen för detta arbete följa upp effekterna i lagstiftningsarbetet av det förstärkta grundlagsskydd för den personliga integriteten som infördes 2011. Kommittén ska vidare följa upp

Integritetsskyddskommitténs förslag om att inrätta ett integritetsskyddsråd och särskilt överväga om de uppgifter som ett sådant råd i så fall bör ges lämpligen kan fullgöras av en befintlig myndighet. Kommittén ska redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 2016.

Regeringen beslutade vidare i juni 2014 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera inhämtningslagen (dir. 2014:101). Utredaren ska också föreslå de ändringar som bedöms vara lämpliga för att stärka skyddet för den personliga integriteten vid tillämpningen av bestämmelserna om elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2015.

Härutöver har en särskild utredare fått i uppdrag att se över det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten (dir. 2014:74). Detta uppdrag ska redovisas senast den 31 januari 2016.

Den 22 december 2014 tillsatte regeringen en särskild utredare (dir. 2014:164) vars uppdrag är att utreda hur ett i högre grad samlat integritetsskydd kan fungera inom en och samma myndighetsstruktur genom att tillsynen över behandling av personuppgifter samlas hos en myndighet. Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2016.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om att utöka möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel, senast i november 2014 (bet. 2014/15:JuU2). Utskottet ställde sig då bakom regeringens lagförslag och var inte berett att ytterligare utöka möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel. De aktuella motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2014/15:22).

Utskottets ställningstagande

För en effektiv brottsbekämpning är det i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och Europakonventionen. Som utskottet tidigare uttryckt måste det därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildas integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna. För att ett tvångsmedel ska få användas bör krävas att det framstår som nödvändigt, proportionellt och försvarligt i ett demokratiskt samhälle. Som framkommer ovan pågår det ett omfattande utredningsarbete, som bl.a. syftar till att stärka skyddet för den enskildes integritet, vilket utskottet ser positivt på. Vidare är det för utskottet en självklar utgångspunkt att tvångsmedelsreglerna och deras tillämpning måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav.

Utskottet, som vidhåller sin tidigare inställning i dessa frågor, är inte berett att föreslå några ändringar av lagstiftningen i enlighet med önskemålen i motion 2014/15:340 (M) yrkandena 1 och 2, 2014/15:2535 (SD) yrkande 2

och 2014/15:3004 (SD) yrkandena 3, 4 och 5 om att utöka möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel. Motionerna avstyrks därför. Utskottet delar inte heller önskemålet i motion 2014/15:3004 (SD) yrkande 6 om att ändra reglerna för användandet av abonnemangsuppgifter, och avstyrker därför även denna motion.

Frågor som rör domstolsförhandlingar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att regeringen bör utreda hur reglerna för ordning och säkerhet i domstolarna kan tydliggöras och skärpas.

Riksdagen avslår motioner om förstärkt vittnesskydd, försöksverksamhet med tv-sända rättegångar, avskaffande eller utvidgande av det generella fotograferingsförbudet samt om införande av avgift för part som uteblir från huvudförhandling.

Motionerna

Flera motionärer begär en utredning av tryggheten och ordningen vid domstolsförhandlingar.

I motion 2014/15:341 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör se över förutsättningarna för att skapa trygghet och ordning vid domstolsförhandlingar. Motionärerna pekar bl.a. på att det förekommer att kriminella gängmedlemmar är närvarande vid förhandlingar i syfte att sprida fruktan bland vittnen och målsägande så att de ska ändra sina uppgifter. I motion 2014/15:2972 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 11 begärs en skärpning av reglerna för ordning och säkerhet i domstolarna. I motion 2014/15:1887 av Lars-Arne Staxäng (M) föreslås ett förstärkt vittnesskydd och ett rättsväsende som tydligt markerar mot dem som skrämmar vittnen.

I motion 2014/15:532 av Maria Abrahamsson (M) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att det finns behov av en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar. I yrkande 2 föreslås att det generella fotograferingsförbudet i våra domstolar ska avskaffas.

I motion 2014/15:1527 av Roland Utbult (KD) begärs en utredning av om det är möjligt att utvidga fotograferingsförbudet i domstolarnas förhandlingssalar till att även gälla i väntrummen utanför.

I motion 2014/15:1693 av Anders Hansson (M) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att införa en avgift för parter som uteblir från huvudförhandlingar i domstol.

Bakgrund

Ordning och säkerhet

I 5 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) fastslås den grundläggande principen att förhandlingar vid domstolar ska vara offentliga. Denna princip är grundlagsskyddad i 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen. Vid tillkomsten av den bestämmelsen förklarade den föredragande departementschefen (se prop. 1975/76:209 s. 127) att regeln utgör en värdefull komplettering av den allmänna informationsfriheten. Offentligheten vid en domstol får begränsas endast genom lag. Det är rättens ordförande som ska upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden, ordföranden får visa ut den person som stör och ordföranden får också begränsa antalet åhörare för att undvika trängsel (5 kap. 9 § RB). I 5 kap. 9 § andra stycket stadgas att bildupptagning i eller bildöverföring från rättsalen får ske endast om det följer av lag.

I regleringsbrevet för 2015 har Domstolsverket fått i uppdrag att särskilt redovisa de åtgärder som har vidtagits för att förbättra ordningen i domstolarna och öka skyddet för säkerheten för de anställda, parter och andra som deltar i en rättegång i enlighet med slutsatserna i myndighetens rapporter *Ordning i domstol* (Dv-rapport 2012:2) och *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen* (Dv-rapport 2014:1).

I rapporten *Ordning i domstol* identifierar Domstolsverket ett antal åtgärder som har stor betydelse för ordningen i domstolarna och där ytterligare insatser kan effektivisera ordningsarbetet. Domstolsverket föreslår bl.a. en ökad närvaro av ordningsvakter i väntsalarna och utökade utbildningsinsatser för de domstolsanställda i bemötande- och ordningsfrågor.

Säkerhetskontroller

En säkerhetskontroll i en domstol får genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandlingar begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Förutsättningarna för säkerhetskontroll anges i 1 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse den 1 juli 2012, då lagen ändrades på vissa sätt för att stärka säkerheten i domstolarna och skapa förutsättningar för alla som besöker eller verkar i en domstol att känna sig trygga och säkra där (prop. 2011/12:63).

I detta lagstiftningsärende gjorde riksdagen ett tillkännagivande om att regeringen borde låta utvärdera säkerheten i domstolarna för målsägande och vittnen. Riksdagen menade att det saknades en heltäckande bild av det arbete som utförs i domstolarna för att skydda målsägande och vittnen och av vilken effekt arbetet haft. Det fanns därför skäl att genomföra en sådan utvärdering (bet. 2011/12:JuU24, rskr. 2011/12:234).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I regleringsbrevet för 2013 fick Domstolsverket i uppdrag av regeringen att göra en utvärdering utifrån det tillkännagivandet som riksdagen lämnade i betänkande 2011/12:JuU24. Vid genomförandet skulle verket samråda med Brottsoffermyndigheten, Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen. Domstolsverket lämnade i juni 2014 sin rapport Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen (Dv-rapport 2014:1). Som nämnts ovan har Domstolsverket i regleringsbrevet för 2015 fått i uppdrag att särskilt redovisa de åtgärder som har vidtagits för att förbättra ordningen i domstolarna och öka skyddet för säkerheten för de anställda, parter och andra som deltar i en rättegång i enlighet med slutsatserna i myndighetens rapporter Ordning i domstol (Dv-rapport 2012:2) och Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen (Dv-rapport 2014:1).

I budgetpropositionen för 2015 konstaterar regeringen att bekämpningen av grov organiserad brottslighet är beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna. Rädslan att vittna vid denna typ av brottslighet är utbredd och antalet anmälda fall av övergrepp i rättssak har ökat under de senaste decennierna. Ett väl utbyggt vittnesskydd är en förutsättning för en fungerande rättstrygghet. Rättstryggheten förutsätter också att säkerheten i domstolarna är hög. Såväl domstolens personal som målsägande, vittnen, gärningspersoner och andra besökare måste kunna lita på att säkerheten i domstolarna fungerar fullt ut. Regeringen anför vidare att rättssystemet i stor utsträckning är beroende av att de som har utsatts för brott har förtroende för rättsväsendet så att de anmäler brotten och medverkar i utredningarna. Rättsprocessen upplevs ofta som påfrestande av både brottsutsatta och vittnen. För att de utsatta ska kunna känna sig trygga med att berätta vad de har varit med om och orka fullfölja rättsprocessen är det centralt att rättsväsendets myndigheter bemöter dem med professionalism och empati. Det kräver medvetenhet om brottsutsattas behov och reaktioner. Ett sådant förhållningssätt är lika angeläget vid bemötande av vittnen till brott. Utan målsägandes och vittnens utsagor är det ofta mycket svårt att nå framgång i rättsprocesserna. Samhället behöver därför försäkra sig om att stödet till målsägande och vittnen är väl utbyggt och fungerar väl (2014/15:1 utg.omr. 4 s. 23 f.).

Förbudet mot bildupptagning och bildöverföring

Bildupptagning i eller bildöverföring från rättsalen får endast ske om det följer av lag (5 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken). Med begreppet bildupptagning avses både fotografering och sådan inspelning med t.ex. videoteknik som innebär att upptagningen kan användas vid ett senare tillfälle. Bestämmelsen omfattar även bildöverföring, dvs. alla former av direktsändning, t.ex. tv-sändningar eller sändningar på internet.

I de ursprungliga motiven till rättegångsbalken anfördes att fotografering i rättsalen i allmänhet verkar störande på förhandlingarna och kan, då det gäller en tilltalad i ett brottmål, vara ägnad att utsätta denne för ett onödigt lidande

(NJA II 1943 s. 63). Med hänsyn till detta, och för att undvika ojämnheter i tillämpningen, infördes ett ovillkorligt förbud mot fotografering i rättsalen. Det förklarades att förbudet endast avsåg fotografering under en pågående rättegång.

Utgångspunkten är alltså att bildupptagning eller bildöverföring inte är tillåten om lagstöd saknas. För att rätten själv ska kunna ta upp bilder har särskilda bestämmelser förts in i rättegångsbalken (se t.ex. 6 kap. 6 och 6 a §§). Någon lagstiftning till förmån för t.ex. nyhetsmediernas rapportering finns däremot inte.

Fotoförbudet gäller endast i rättsalen under pågående förhandling och regeln hindrar inte att fotografier tas utanför rättsalen, t.ex. av de personer som går in och ut ur en rättsal. Förbudet omfattar inte heller fall då fotografen står utanför salen och fotograferar in i rättsalen.

Den som under en pågående förhandling tar upp eller överför en bild i strid mot fotoförbudet kan straffas med penningböter. Förbudet hindrar dock inte att en bild som har tagits upp i strid mot förbudet publiceras (att publicera en sådan bild kan dock strida mot pressetiska regler).

Fotograferingsförbudet och andra frågor med anknytning till domstolsförhandlingarnas offentlighet behandlades i proposition 2004/05:131 En modernare rättegång. Regeringen uttalade (s. 114) att de överväganden som låg bakom införandet av fotograferingsförbudet fortfarande i allt väsentligt gällde. Med hänsyn till att integritetsfrågorna vid tiden för rättegångsbalkens införande helt fokuserade på den tilltalades förhållanden lade regeringen till att fotograferingsförbudet i dag måste anses ha lika stor betydelse för skyddet av målsägandes och vittnens personliga integritet. Regeringen anförde vidare att frågor om fotograferingsförbudet nyligen hade debatterats och att integritetsfrågorna då hade ställts mot framför allt massmediernas behov av att rapportera om rättegångar. Enligt regeringens mening hade dock inget framkommit som gjorde att frågan om fotograferingsförbudets vara eller icke vara hade kommit i ny dager. Riksdagen delade regeringens uppfattning om bl.a. fotograferingsförbudet (bet. 2004/05:JuU29 s. 16, rskr. 2004/05:307).

Vidare föreslår Domstolsverket en översyn av reglerna om det s.k. fotoförbudet. I den delen anför Domstolsverket (s. 33 f.) att det av enkätresultatet och verkets kontakter med olika företrädare för rättsväsendet och advokater har framgått att förekomsten av mobiltelefoner i rättsalarna utgör ett ordningsproblem när de används för att ta fotografier eller spela in video. Enligt vad verket har fått veta har det på senare tid även blivit allt vanligare att parter, vittnen och åhörare blir utsatta för fotografering under okontrollerade former av privatpersoner utanför rättsalarna. Sådan fotografering har i flera fall lett till oordning, hotfull stämning och våld såväl i domstolarnas väntrum som utanför domstolarnas entréer.

Domstolsverket konstaterar (s. 35 f.) att regeln om fotoförbud instiftades 1948, dvs. i en tid då de tekniska förutsättningarna för såväl fotografering som spridning av fotografier var drastiskt annorlunda jämfört med i dag. Det finns inte några möjligheter att efter en avslutad förhandling beivra publicering av

fotografier som tagits i strid mot fotoförbudet, om dessa inte tagits i ett sådant sammanhang som anses som brottsligt i övrigt (olaga hot, övergrepp i rättsak m.m.).

I Domstolsverkets kontakter med domare, externa aktörer och ordningsvakter har det klart framgått att i princip samtliga anser att fotoförbudet bör finnas kvar. Många anser att det främsta skälet för ett fortsatt förbud är omsorgen om målsägandes och vittnens integritetsskydd i lika stor utsträckning som de tilltalades. Såväl en fotografering som en bildpublicering kan upplevas som kränkande av parter, vittnen och åhörare. Enligt Domstolsverket kan det ifrågasättas om parter och vittnen som har kallats att inställa sig i en domstol – med påföljden vite och eventuell polishämtning om de inte inställer sig – ska behöva utstå en sådan integritetskränkning.

Sammantaget gör Domstolsverket bedömningen att det alljämt finns ett behov av ett fotoförbud i domstolarnas rättssalar, men att de behoven inte står i samklang med de principer som låg till grund för regleringen.¹ Verket förespråkar därför en översyn av fotoförbudet samt att en sanktionsregel för spridning av bilder, oberoende av form och sammanhang, som har tagits i strid med fotoförbudet övervägs. Det bör även införas möjligheter att ingripa mot upptagning av bilder i strid mot fotoförbudet efter det att en förhandling har avslutats. Vidare bör en utvidgning av fotoförbudet till att omfatta alla domstolarnas lokaler övervägas.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Utskottet har fått information från regeringen (Justitiedepartementet) om att man för närvarande bereder de förslag som Domstolsverket lämnade i Dv-rapport 2012:2 inom Regeringskansliet. En s.k. bokstavsutredare fick i uppdrag att genomföra en sådan översyn av fotoförbudet som Domstolsverket förordar och utredaren skulle ha redovisat uppdraget senast i juli 2014. Någon utredning har dock inte lämnats då utredaren inte kunde slutföra uppdraget. Regeringen planerar att tillsätta en ny utredning.

Tidigare utskottsbehandling

I mars 2014 behandlade utskottet en motion om att utvidga fotograferingsförbudet samt en motion med en begäran om en översyn av förutsättningarna för trygghet och ordning vid domstolsförhandlingar. Utskottet avstyrkte motionerna mot bakgrund av utredningen om fotoförbud och Domstolsverkets förslag som bereds i Regeringskansliet (bet. 2013/14:JuU16 s. 8 och prot. 2013/14:86).

Tv-sända rättegångar

Som svar på en skriftlig fråga om tv-sända rättegångar (skr. fr. 2008/09:93) uttalade justitieministern den 21 oktober 2008 bl.a. följande,

¹ Enligt de ursprungliga förarbetena till regeln om fotograferingsförbudet fanns det två ändamål med regleringen: att förhindra störningar under förhandlingarna och att skydda den tilltalade från onödigt lidande (SOU 1938:44 s. 113 och NJA II 1943 s. 63).

För att allmänheten ska ha förtroende för rättsväsendet är det nödvändigt att domstolsprocessen präglas av öppenhet och insyn. Principen om att en rättegång ska vara offentlig är grundläggande i vår rättsordning. Detta innebär att allmänheten i princip har fritt tillträde till den lokal där förhandlingen hålls. Det är som regel även tillåtet att spela in eller direktsända ljudet från en rättegång. Däremot är det förbjudet att fotografera eller filma i rättssalen.

Det finns flera skäl för detta förbud. Mål i domstol rör ofta personliga och mycket känsliga förhållanden och för många parter och vittnen upplevs det ofta som mycket pressande att behöva uppträda vid en domstolsförhandling. Att i tv få dessa förhållanden exponerade och bli allmänt igenkänd får en rad konsekvenser för alla berörda. Risker är stor att den oro och osäkerhet många känner inför att framträda i domstol förstärks.

Mediasamhället innebär en rad nya möjligheter och utmaningar för domstolarna. Jag är tveksam till om det finns ett allmänintresse av att sända rättegångar i tv. Det finns andra sätt att förbättra allmänhetens insyn i domstolsprocessen. Jag planerar för närvarande inga initiativ i frågan om tv-sända rättegångar.

Tidigare utskottsbehandling

I mars 2013 behandlade utskottet en motion om behovet av tv-sända rättegångar. Utskottet avstyrkte motionerna och anförde att utskottet instämde i justitieministerns anförande i oktober 2008. Utskottets uppfattning var att det finns andra sätt att förbättra allmänhetens insyn i domstolsprocessen än att luckra upp fotoförbudet (bet. 2012/13:JuU11, prot. 2012/13:78).

Sanktioner vid utevaro

Enligt 21 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken är den misstänkte som huvudregel skyldig att infinna sig personligen vid en huvudförhandling i tingsrätten och hovrätten. I styckets andra mening görs undantag från huvudregeln. Undantag förutsätter dels att målet kan avgöras även om den misstänkte inte finner sig vid huvudförhandlingen, dels att hans eller hennes närvaro kan antas vara utan betydelse för huvudförhandlingen.

Förutsättningarna för att ett mål ska få avgöras i den tilltalades frånvaro anges i 46 kap. 15 a § rättegångsbalken. En grundläggande förutsättning är att saken kan utredas tillfredsställande. Utöver denna allmänna förutsättning ska ett av tre villkor vara uppfyllt. Dessa villkor upptas i tre skilda punkter. Enligt den första punkten får saken avgöras i den tilltalades frånvaro om det inte finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst sex månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Enligt den andra punkten får saken avgöras i den tilltalades frånvaro om han eller hon, sedan stämning har delgetts, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han eller hon inte kan hämtas till huvudförhandlingen. Enligt den tredje punkten får saken avgöras i den tilltalades frånvaro om han eller

hon lider av en allvarlig psykisk störning och hans eller hennes närvaro på grund av det inte är nödvändig.

Om den tilltalade uteblir från huvudförhandlingen ska rätten, enligt 46 kap. 15 § rättegångsbalken, i första hand pröva om målet kan avgöras enligt 15 a §. Om det inte är möjligt att avgöra målet ska rätten ta ställning till om förelagt vite ska dömas ut samt besluta att den tilltalade ska kallas på nytt vid vite, hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag, eller häktas, om det finns förutsättningar för det.

I betänkandet Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) föreslogs en rad åtgärder för att komma till rätta med det stora antalet inställda huvudförhandlingar. Till följd av detta föreslog regeringen i proposition 2013/14:170 utökade möjligheter att förverka villkorligt medgiven frihet i situationer då den tilltalade är frånvarande. Reglerna om utdömande av vite samt om hämtning och häktning när den som kallats inte kommer till förhandlingen gjordes tydligare. Även möjligheterna att använda förenklad delgivning med den tilltalade utökades. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2014 (bet. 2013/14:JuU29, rskr 2013/14:254).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I betänkandet En modernare rättegång del II – en uppföljning (SOU 2012:94) föreslås att rätten får utvidgade möjligheter att ta upp bevis utom huvudförhandling i samband med inställd förhandling. Förhör ska således kunna hållas med vittnen och andra förhörspersoner som infunnit sig till en rättegång som ställs in, exempelvis på grund av att den tilltalade uteblivit. Vidare föreslås att bestämmelserna om parts frånvaro vid huvudförhandling i hovrätten ändras. Om en part förelagts att inställa sig personligen ska överklagandet förfalla om han eller hon endast infinner sig genom ombud, såvida det inte finns särskilda skäl mot att överklagandet förfaller. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Den grova organiserade brottsligheten orsakar lidande och stor skada för både enskilda människor och företag, men också för samhället i stort. För att bekämpa den grova organiserade brottsligheten måste de brottsbekämpande myndigheterna ha tillgång till effektiva arbetsmetoder. Det är i detta sammanhang viktigt att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Utskottet anser att det i detta sammanhang finns ett behov av en utredning för att tydliggöra och skärpa reglerna kring ordningen och säkerheten i domstolarna. Utredningens uppdrag ska vara att överväga och föreslå ett förbud mot att vid rättegången bära symboler som kan uppfattas som ett hot mot personer som medverkar i rättegången eller mot domstolens personal. Därutöver ska utredningen göra en bred översyn av ordningsreglerna vid, och kring, huvudförhandlingar i domstolarna. Utredaren ska särskilt överväga om ordföranden vid en huvudförhandling bör åläggas tydligare regler om ansvar att upprätthålla ordningen vid förhandling, lämna förslag

på en reglering av bruket av elektronisk utrustning, exempelvis mobiltelefoner, vid huvudförhandling och lämna förslag på reglering för kameraövervakning i rättsalen vid huvudförhandlingar. Utskottet anser att det är angeläget att en sådan utredning nu tillsätts och föreslår därför att riksdagen bifaller motion 2014/15:2972 (M, C, FP, KD) yrkande 11. Genom det tillkännagivande som utskottet föreslår får motion 2014/15:341 (M) anses vara i huvudsak tillgodosedd. Utskottet finner inte något skäl att vidta några åtgärder med anledning av vad som anförs i motion 2014/15:1887 (M), som därför avstyrks.

För många parter och vittnen är det en ovan situation att behöva uppträda vid en domstolsförhandling, och det upplevs ofta som mycket pressande. Utskottet har förståelse för att det i en sådan situation kan upplevas som kränkande att bli fotograferad eller filmad även om det sker utanför själva rättsalen. Enligt Domstolsverket har privatpersoners fotografering utanför rättsalarna i flera fall lett till oordning, hotfull stämning och t.o.m. våld. Detta är allvarligt, och det är därför beklagligt att den utredning som regeringen tillsatte med uppdrag att se över fotoförbudet inte har kunnat slutföras. Regeringen har dock uppgett att en ny utredning ska tillsättas och det saknas därmed skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motion 2014/15:1527 (KD), och motionen bör alltså avslås. Mot bakgrund av den kommande utredningen bör även motion 2014/15:532 (M) yrkande 2 avslås.

När det gäller motionsyrkandet om att införa tv-sända rättegångar vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande (bet. 2012/13:JuU11) och anser alltså inte att riksdagen bör ta något sådant initiativ, utan avstyrker motion 2014/15:532 (M) yrkande 1.

Som framgår ovan har åtgärder vidtagits för att komma till rätta med det stora antalet inställda huvudförhandlingar. Bland annat utökades möjligheterna att förverka villkorligt medgiven frihet och möjligheten att utdöma vite när den tilltalade är frånvarande. Utöver detta bereds för närvarande ett förslag om att rätten ska få utvidgade möjligheter att ta upp bevis utom huvudförhandling i samband med inställda förhandlingar. Mot bakgrund av de åtgärder som har vidtagits och det arbete som pågår ser utskottet inte några skäl att bifalla yrkandet i motion 2014/15:1693 (M) utan avstyrker därför motionen.

Effektivitet i domstolarna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en begäran om en översyn av rättsprocesserna vid ekobrott och en begäran om att korta handläggningstiderna för tvistemål. Jämför reservation 8 (M, C, FP, KD).

Motionerna

I motion 2014/15:88 av Edward Riedl (M) föreslås att rättsprocesser om misstänkta ekobrott ska ses över i syfte att minska handläggningstiderna.

I motion 2014/15:2983 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 13 föreslås att handläggningstiderna för tvistemål ska kortas.

Bakgrund

Ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten är en särskild åklagarmyndighet som har till uppgift att bekämpa ekonomisk brottslighet. Tidigare var ansvaret för att utreda misstänkt ekonomisk brottslighet och besluta om åtal delat mellan å ena sidan Ekobrottsmyndigheten och å andra sidan Åklagarmyndigheten och polismyndigheterna. Utredningen om en samlad ekobrottsbekämpning föreslog i sitt betänkande En samlad ekobrottsbekämpning (SOU 2011:47) att Ekobrottsmyndigheten skulle få ett nationellt ansvar för samtliga brottstyper som myndigheten handlägger. Enligt utredningen fanns det skäl att anta att bekämpningen av ekonomisk brottslighet blir mer effektiv och rättssäker om Ekobrottsmyndigheten fick ett sådant ansvar. I budgetpropositionen för 2013 uttalade regeringen att utredningens förslag var en naturlig och ändamålsenlig utveckling i effektivitets- och kvalitetshänseende (prop. 2012/13:1 utg.omr. 4 s. 19). Regeringen meddelade att förslaget skulle genomföras under 2013 och anslog medel för detta i statsbudgeten. Sedan halvårsskiftet 2013 ansvarar Ekobrottsmyndigheten därmed för ekobrottsbekämpning i hela landet (prop. 2013/14:1 utg.omr. 4 s. 15).

Av budgetproposition för 2015 framgår bl.a. följande (prop. 2014/15:1 utg.omr. 4 s. 47–50). Ekobrottsmyndighetens verksamhet präglades under 2013 av den organisationsförändring som det innebar att myndigheten från den 1 juli 2013 fick ett nationellt ansvar för de ärenden som myndigheten handlägger enligt sin instruktion. Detta innebar bl.a. att handläggningstiderna ökade.

Mot bakgrund av Ekobrottsmyndighetens utvidgade ansvar för bekämpningen av ekonomisk brottslighet har myndigheten under 2013 bedrivit ett omfattande utvecklingsarbete, framför allt för att få verksamheten på plats på fem nya orter. Därtill har myndigheten utvecklat formerna för handläggningen av de medelsvåra ärendena i syfte att uppnå en effektivare ärendeprocess. Ekobrottsmyndigheten har också bedrivit tillsynsprojekt om utredningsmetodik och åklagarnas processföring i domstol.

Tvistemål

Den 1 november 2008 trädde reformen En modernare rättegång (EMR) i kraft. Reformen innefattar en modernisering av rättegångsförfarandet i allmänna domstolar med förändringar av reglerna i framför allt rättegångsbalken och lagen (1996:242) om domstolsärenden. Det huvudsakliga syftet med reformen

var att skapa en modern rättegångsordning som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. Reformen innehöll tre delar: bättre utnyttjande av modern teknik, flexibla regler och större ansvar för parterna samt en mer ändamålsenlig hovrättsprocess.

Regeringen gav i september 2011 en särskild utredare i uppgift att utvärdera EMR-reformen. Utredaren skulle undersöka hur reglerna har fungerat i praktiken och om målsättningen med reformen har uppnåtts. Det huvudsakliga syftet med utvärderingen var att klargöra om reformen har medfört den avsedda moderniseringen av rättegången och att bedöma om den nya ordningen uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning. Uppdraget slutfördes i december 2012 när En modernare rättegång II – en uppföljning (SOU 2012:93) överlämnades. Utredarens slutsats var att reformen hade fallit mycket väl ut, såväl på ett övergripande plan som i de enskilda delarna. Handläggningen hade blivit mer effektiv och mer ändamålsenlig. Kvaliteten hade förbättrats i olika avseenden utan att kraven på förutsebarhet och rättssäkerhet i handläggningen hade satts åt sidan.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Enligt regeringens regleringsbrev för Ekobrottsmyndigheten 2015 ska myndigheten samlat redovisa de iakttagelser som gjorts inom ramen för den rättsliga tillsynsverksamhet som bedrivits under 2015. Vidare ska myndigheten redovisa de åtgärder som vidtagits för att förbättra kvaliteten och effektiviteten i verksamheten. Av redovisningen ska framgå vilka åtgärder myndigheten vidtagit för att öka enhetligheten per områdesledningsgrupp i fråga om rättstillämpning. Ekobrottsmyndigheten ska i detta sammanhang beskriva hur man arbetar för att tillvarata och sprida erfarenheter i syfte att utveckla verksamheten på operativ nivå.

I december 2012 överlämnades betänkandet En modernare rättegång II – en uppföljning (SOU 2012:93) till regeringen. Utredaren föreslog bl.a. att nya bestämmelser om tingsrättens sammansättning vid huvudförhandling i tvistemål skulle införas. Enligt uppgift från regeringen (Justitiedepartementet) kommer en proposition att lämnas till riksdagen i april 2015.

I promemorian Ökad endomarbehörighet i tvistemål (Ds 2014:24) föreslår utredaren bl.a. att de krav som i dag i vissa fall ställs upp på samtycke från parterna till endomarsits tas bort. Enligt förslaget ska tingsrätten vid huvudförhandlingar i dispositiva tvistemål vara domför med en lagfaren domare om det med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt att rätten består av en domare. Huvudregeln föreslås fortsättningsvis vara tredomarsits. Enligt uppgift från regeringen (Justitiedepartementet) kommer en proposition att lämnas till riksdagen i april 2015.

Regeringen tillsatte i februari 2014 en särskild utredare som ska se över lagen om skiljeförfarande i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige

kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och utländska parter (dir. 2014:16). Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2015.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Ekobrottsmyndigheten i regleringsbrevet för 2015 fått i uppdrag att samlat redovisa de iakttagelser som gjorts inom ramen för den rättsliga tillsynsverksamhet som bedrivits under 2015. Vidare ska myndigheten redovisa de åtgärder som vidtagits för att förbättra kvaliteten och effektiviteten i verksamheten. Utskottet anser att detta arbete inte bör föregripas och avstyrker därför motion 2014/15:88 (M).

Vad gäller begäran i motion 2014/15:2983 (M, C, FP, KD) yrkande 13 om att korta handläggningstiderna i tvistemål anser utskottet att den pågående beredningen av dessa frågor inte bör föregripas och avstyrker således motionsyrkandet.

Förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att det ska vara straffbart att ljuga i en förundersökning.

Motion

I motion 2014/15:265 av Anders Hansson (M) föreslås att det ska vara straffbart att ljuga i en förundersökning.

Bakgrund

I 15 kap. brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om ansvar för mened, falskt åtal och annan osann utsaga. En förutsättning för brottet mened är att någon under laga ed lämnar en osann uppgift eller förtiger sanningen (15 kap. 1 § BrB). Under förundersökningen avlägger dock vare sig en misstänkt, en målsägande eller ett vittne någon ed. Det är först under rättegången i domstolen som uppgifter lämnas under ed, dvs. under straffansvar. Vid rättegången är det emellertid endast vittnen som avlägger ed. Den tilltalade och målsäganden lämnar alltså inte sina uppgifter under straffansvar vare sig under förundersökningen eller i rätten.

Den som är misstänkt eller tilltalad kan vägra att uttala sig såväl under förundersökningen som under rättegången. Om den tilltalade väljer att yttra sig har han eller hon inte någon sanningsplikt.

Rätten för en person som är misstänkt eller tilltalad att hålla tyst under hela utredningen har ett nära samband med den s.k. oskyldighetspresumtionen, som

stadgas i artikel 6.2 i Europakonventionen. Enligt den artikeln ska den som har blivit anklagad för ett brott betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts. Oskyldighetspresumtionen innebär bl.a. att en misstänkt eller en tilltalad inte får tvingas att medverka i brottsutredningen.

Som redan har framgått lämnar inte heller en målsägande sina uppgifter under straffansvar. Som grund för detta har anförts att om målsägandens uppgifter lämnades under straffansvar, skulle uppgifterna komma att tillmätas ett alltför stort bevisvärde. Den tilltalades ställning skulle obehörigen försvagas genom detta (NJA II 1943 s. 492).

Vissa typer av osanna uppgifter är straffbelagda att lämna under alla förhållanden, dvs. även för exempelvis den som är misstänkt i en förundersökning. Det är således under alla förhållanden straffbart att för polis, åklagare eller annan myndighet felaktigt utpeka någon annan som brottslig. Detta följer av straffbestämmelserna i 15 kap. BrB om falsk angivelse (6 §) och falsk tillvitelse (7 §). Detta innebär t.ex. att det är straffbart för en misstänkt person att i ett förhör sanningslöst peka ut någon annan som skyldig till det påstådda brottet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i mars 2014 en motion om straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen (bet. 2013/14:JuU16 s. 4 och s. 21). Utskottet anförde att lagens regler om en misstänkts sanningsplikt under förundersökningen var väl avvägda. Enligt utskottet saknades skäl att utvidga dessa ansvarsbestämmelser. Riksdagen biföll utskottets förslag och avslog därmed motionen (prot. 2013/14:86).

Utskottets ställningstagande

Utskottets uppfattning är alltså att de regler som gäller för uppgifter som lämnas under förundersökningar är väl avvägda och att det därmed saknas skäl för ett tillkännagivande i enlighet med yrkandet i motion 2014/15:265 (M). Motionen avstyrks.

Skattemål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. anstånd i skattemål, ändrade beviskrav i skattemål och prövningstillstånd i skattemål. Jämför reservationerna 9 (C), 10 (C), 11 (C), 12 (C) och 13 (C).

Motion

I motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 6 föreslås att beviskraven i skattemål ska skärpas, i yrkande 7 föreslås att regeringen bör tydliggöra att det inte finns några planer på att införa prövningstillstånd i skattemål, i yrkande 8 att statens ansvar för motpartens rättegångskostnader i skattemål bör utredas, i yrkande 9 att regeringen bör komma med förslag om förbättrade möjligheter för företagare att få rättshjälp och biträde och slutligen i yrkande 11 att huvudregeln i skattemål ska vara att anstånd att betala skatt ska beviljas då ett skattebeslut prövas rättsligt.

Bakgrund

Beviskrav

Det som ska bevisas i ett mål är förekomsten av ett eller flera rättsfakta, dvs. den rättsliga grunden för den rättsföljd som yrkas. Det är som huvudregel endast för rättsfakta i målet som man kan ställa upp bevisbörderegler och beviskrav. Beviskrav är den styrka med vilken bevisbördan ska fullföras.

Som huvudregel ska Skatteverket efter ansökan godkänna den som uppger sig bedriva eller ha för avsikt att bedriva näringsverksamhet i Sverige för F-skatt (9 kap. 1 § skatteförfarandelagen [2011:1244]). Är ett företag godkänt för F-skatt kan en uppdragsgivare betala ersättning för utfört arbete till företaget (dvs. uppdragstagaren) utan att behöva ansvara arbetsgivaravgifter. Godkännande för F-skatt har ersatt det tidigare systemet med F-skattsedel men innebär inga förändringar vad gäller dess rättsverkningar (prop. 2010/11:165 s. 324 och 2 kap. 5 § socialavgiftslagen [2000:980]).

Skatteverket har bevisbördan om verket gör gällande att arbete som fakturor avser inte har utförts av personal tillhörande ett företag godkänt för F-skatt, utan av personal för vilken uppdragsgivaren har ett skattemässigt ansvar, dvs. att det är fråga om osanna fakturor eller skenavtal (Zeteos internetkommentar till 2 kap. 5 § socialavgiftslagen [2000:980]).

Tidigare utskottsbehandling

Skatteutskottet har senast i februari 2012 behandlat ett yrkande som höjda beviskrav i skattemål. Skatteutskottet avslog då motionen och anförde att det är viktigt att de processer som drivs mot företagare i skatteärenden uppfyller höga rättssäkerhetskrav och att skatteutskottet därför förutsätter att den grundliga genomgång och analys som genomförts i Svenskt Näringslivs rapport F-skattsedelns rättsverkningar uppmärksammas och bidrar till en ökad kvalitet i beslutsfattandet (bet. 2011/12:SkU17 s. 29 f., rskr. 2011/12:163).

Prövningstillstånd i skattemål

Bestämmelser om prövningstillstånd i kammarrätten infördes 1994 i förvaltningsprocesslagen (1971:291). Kravet på prövningstillstånd inom förvaltningsrätten får numera betraktas som huvudregel utom då det gäller

skatteområdet. Krav på prövningstillstånd gäller nämligen inte för beslut om underlag för inkomstskatt och beslut om slutlig skatt. Detsamma gäller beslut om skatteavdrag, arbetsgivaravgifter, mervärdesskatt och punktskatt. För mål om skattetillegg, tvångsåtgärder och ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt m.m. (här kostnader för ombud, biträde eller utredning) finns det inte heller något krav på prövningstillstånd. De mål där krav på prövningstillstånd gäller är preliminär skatt, överföring av skatt till annan stat, befrielse från kostnadsränta, anstånd med redovisning eller betalning av skatt och kontrollavgifter (67 kap. 27 § skatteförfarandelagen [2011:1244] och Zeteos internetkommentar under nämnda bestämmelse).

Statens ansvar för rättegångskostnader

Processen i förvaltningsdomstol är inte förenad med några avgifter. Parterna löper inte heller någon risk att bli ersättningsskyldiga för motpartens kostnader för processen. De kostnader den enskilde behöver stå för är således de egna processkostnaderna.

I skattemål är möjligheterna för den enskilde att få ekonomisk hjälp till täckning av kostnader för ombud normalt begränsade. Detta eftersom skattemål inte berättigar till offentligt biträde enligt lagen (1996:1620) om offentligt biträde, och rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619) får beviljas för angelägenhet rörande skatter, tull och avgifter endast om det finns särskilda skäl (11 § rättshjälpslagen). Det finns dock en möjlighet att få ersättning för kostnader i skattemål enligt 43 kap. skatteförfarandelagen (SFL).

Enligt 43 kap. 1 § SFL kan ersättning beviljas den som i ett ärende eller mål har haft kostnader för ombud, biträde, utredning eller annat som denne skäligen har behövt för att ta till vara sin rätt om

- den sökandes yrkanden i ärendet eller målet bifalls helt eller delvis
- ärendet eller målet avser en fråga som är av betydelse för rättstillämpningen, eller
- det finns synnerliga skäl för ersättning.

Enligt 43 kap. 2 § SFL får ersättning inte beviljas för kostnader som avser skyldigheten att lämna deklARATION, lämna föreskrivna uppgifter eller genom räkenskaper, anteckningar eller annan lämplig dokumentation se till att det finns underlag för att fullgöra uppgiftsskyldighet samt för kontroll av uppgiftsskyldighet.

Av 43 kap. 3 § SFL framgår att inte heller den sökandes eget arbete eller egen tidsspillan eller i övrigt kostnader för sådant som den sökande själv har utfört med anledning av ärendet eller målet berättigar till ersättning. Ersättning beviljas inte heller för kostnader som har ersatts eller kan komma att ersättas enligt någon annan författning eller enligt avtal (43 kap. 4 § SFL).

Ersättningen får vidare minskas enligt 43 kap. 5 § SFL om den sökandes yrkanden i ärendet eller målet bifalls bara delvis, såvida inte övriga yrkanden

bara är av ringa betydelse eller om den sökande har varit försumlig eller orsakat att ärendet eller målet blivit mer omfattande än nödvändigt.

Rättshjälp till företagare

Enligt 6 § rättshjälpslagen (1996:1619) får rättshjälp beviljas en fysisk person. Andra juridiska personer än dödsbon kan inte beviljas rättshjälp. I en angelägenhet som rör skatter får rättshjälp beviljas endast när det finns särskilda skäl (11 § 3).

I Biträdeskostnadsutredningens betänkande Rättvisans pris (SOU 2014:86) presenterades nyligen en översyn av bl.a. rättshjälp. Utredarens uppdrag var att göra en samlad översyn av de utgifter som finansieras genom anslaget 1:2 Rättsliga biträden m.m. Utredningens syfte var, mot bakgrund av de senaste årens kostnadsökningar, att överväga vilka åtgärder som kan vidtas och som har en kostnadsdämpande effekt på anslaget. I fråga om rättshjälp föreslår utredaren att inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp höjs. I övrigt föreslås inga ändringar när det gäller förutsättningarna för att bevilja rättshjälp. Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Anstånd

Den 1 januari 2012 trädde skatteförfarandelagen (2011:1244) i kraft och ersatte då ett tiotal lagar. Vid övergången gjordes också en rad sakliga ändringar. Den nya skatteförfarandelagen innebar bl.a. att reglerna om anstånd med att betala skatt eller avgift blev mer generösa och enklare att tillämpa. En tidigare uppdelning i omprövnings- och befrielseanstånd med olika högt ställda krav togs bort och den mer generösa anståndsmöjligheten vid överklagande och omprövning gjordes allmänt tillämplig. Enligt de nya reglerna ska anstånd alltid kunna medges om det är tveksamt hur mycket skatt eller avgift den skattskyldige kommer att behöva betala; detta gäller oberoende av om den skattskyldige begärt omprövning eller överklagat eller om frågan om skattenedsättning uppkommit på något annat sätt. Syftet med ändringen är bl.a. att Skatteverket ska ha möjlighet att bevilja anstånd i de fall då en skattskyldig ansökt om ackord och det finns skäl som talar för att en ackordsuppgörelse kan komma till stånd. Fördelen för den skattskyldige med ett anstånd i stället för ett enkelt uppskov med indrivningsåtgärder är skillnaden i kostnadsränta. Vid ett uppskov utgår den höga kostnadsräntan och vid anstånd används den s.k. basräntan. Mot bakgrund av Skatteverkets nya borgenärsroll fick verket vidare möjlighet att bevilja anstånd om det är till fördel för det allmänna (prop. 2010/11:165, bet. 2011/12:SkU3).

Tidigare utskottsbehandling

Skatteutskottet har senast i februari 2012 behandlat ett yrkande om en översyn av anståndsreglerna. Skatteutskottet avslog då motionen och anförde följande. Det nya skatteförfarandet innebär att utrymmet för anstånd ökar, bl.a. när olika former av betalningsuppgörelse övervägs. Anstånd ska alltid kunna beviljas

om det är tveksamt hur mycket skatt eller avgift den betalningsskyldige kommer att behöva betala. Det finns således inte någon anledning att rikta ett tillkännagivande till regeringen om behovet av ändrade anståndsregler (bet. 2011/12:SkU17 s. 36, rskr. 2011/12:163).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I november 2014 överlämnade Utredningen om fortsatt utveckling av förvaltningsprocessen sitt slutbetänkande Fortsatt utveckling av förvaltningsprocessen och specialisering av skattemål (SOU 2014:76) till regeringen. Utredningens uppdrag var att utvärdera om 2010 års förvaltningsrättsreform medfört de ökade möjligheter till en specialisering av skattemålshandlingen i domstol som reformen syftade till, att undersöka hur domstolarna arbetar med en specialisering i fråga om skattemål och att analysera vilka effekter specialiseringen har fått. Utredningen har vidare analyserat om det finns anledning till en ökad specialisering av skattemålshandlingen i domstol och hur en sådan i så fall bör utformas. Utredningen har också tagit ställning till vilka skattemål som ska omfattas av en specialisering och vilket målunderlag som krävs, samt om ytterligare specialisering bör ske inom vissa ämnesområden inom skatterätten. Utredaren uttalar bl.a. att bevisfrågorna är tämligen outhärdliga för förvaltningsprocessens del och försvåras dessutom av att det inte verkar finnas någon enhetlig terminologi. Uttryck som ”styrkt” och ”visat” används ofta som synonymer till ordet bevisat och inte som termer som anger en viss styrka på bevisningen. Utredaren pekar också på vikten av att i domskälen ge en riktig motivering och inte en s.k. skenmotivering. Med skenmotivering avses skäl som vid första påseende ger intryck av att vara en motivering men som endast innehåller en omskrivning av de abstrakta rekvisiten, dvs. en omformulering av lagbestämmelsen. Ett annat exempel som ges på motiveringar som inte håller måttet är då domstolen utan anknytning till en klargörande sakframställning eller annat material skriver ”med hänsyn till omständigheterna i målet” eller ”på grund av vad i målet har förekommit” (s. 112). Utredaren anser därför att tydliga domskäl skulle främja rättssäkerheten. Utredaren gör vidare bl.a. följande bedömningar:

- En ökad specialisering av skattemålshandlingen kan bidra till stärkt rättssäkerhet, bättre kvalitet och effektivare skattemålshandling.
- Regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att utreda en ytterligare minskning av antalet förvaltningsrätter. I utredningen bör samtidigt övervägas om en minskning av antalet förvaltningsrätter ska påverka antalet kammarrätter.
- Domarna bör utföra en mer aktiv materiell processledning och ta ett större ansvar för beredningen av skattemål.
- Ändrad sammansättning vid behandling av frågor om prövningstillstånd.

Utredningen om rättssäkerhet i skatteförfarandet har i sitt betänkande Förbudet mot dubbla förfaranden och andra rättssäkerhetsfrågor i skatteförfarandet (SOU 2013:62) föreslagit vissa ändringar i 43 kap. SFL, bl.a. att ersättning också ska kunna medges om sökandens förvärvsinkomst/nettoomsättning inte överstiger vissa belopp. Betänkandet har remitterats och en proposition är aviserad till juni 2015.

Enligt slutsatserna i rapporten F-skattsedelns rättsverkningar från Svenskt Näringsliv (2010) bör domstolarna ägna mer omsorg åt bevisprövningen för att kvalitetssäkra den.

I Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44) konstaterades att det inte fanns skäl att undanta skattemålen från det föreslagna generella systemet med krav på prövningstillstånd i kammarrätten. Utredningen bereds för närvarande inom Regeringskansliet (dnr Ju2010/5515/DOM).

Vidare pågår inom Regeringskansliet beredningen av den tidigare nämnda Straffprocessutredningens betänkande Brottmålsprocessen (SOU 2013:17).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att beredningen av de utredningar som nämns ovan ska avvaktas och utskottet avstyrker därmed motion 2014/15:2788 (C) yrkandena 6-9 och 11.

Målsägandebitråde

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att förlänga stödet från målsägandebitråde vid vissa brott.

Motionen

I motion 2014/15:897 av Michael Svensson (M) föreslås att möjligheten att förlänga stödet från målsägandebitråde vid vissa brott bör utredas. Motionären pekar särskilt på att när domstolsprocessen är slut har målsäganden ofta behov av stöd för att få det eventuellt utdömda skadeståndet.

Bakgrund

Gällande ordning

Ett målsägandebitråde ska utses när en förundersökning har inletts eller återupptagits och de förutsättningar som finns uppräknade i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde är uppfyllda. I 3 § beskrivs målsägandebiträdets uppgifter. Målsägandebiträdet ska tillvarata målsägandens intressen i målet och lämna stöd och hjälp åt målsäganden.

Målsägandebiträdet ska bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk, om detta inte görs av åklagaren. Ett målsägandebitråde som har förordnats i ett brottmål har behörighet att biträda målsäganden med att utföra talan om enskilt anspråk också i de fall frågan avskiljs för att handläggas som ett särskilt mål enligt reglerna för tvistemål enligt 22 kap. 5 § RB. Detta gäller dock inte om det avskilda målet handläggs som ett förenklat tvistemål enligt 1 kap. 3 d § RB. Målsägandebiträdets uppdrag kvarstår också om målet överklagas till högre instans endast i fråga om enskilt anspråk. Förordnandet upphör, utan att något formellt beslut fattas, vid lagakraftvunnen dom. Målsägandebiträdets uppgifter inkluderar således inte att hjälpa brottsoffret att driva in ett eventuellt utdömt skadestånd efter avslutad rättegång.

När det finns en lagakraftvunnen dom på skadestånd kan gärningsmannen välja att självmant betala skadeståndet till brottsoffret. För att underlätta för brottsoffret skickar domstolen dessutom över domen direkt till Kronofogdemyndigheten (25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål m.m.), som frågar brottsoffret om han eller hon vill ha myndighetens hjälp med att driva in skadeståndet (2 kap. 3 § andra stycket utsökningsförordningen [1981:981]). Om brottsoffret begär detta driver Kronofogdemyndigheten in skadeståndet, normalt genom att först ge gärningsmannen möjlighet att betala, sedan genom att utreda om gärningsmannen har några utmätningsbara tillgångar och därefter återredovisa ärendet till brottsoffret. Om gärningsmannen har tillgångar, ser Kronofogdemyndigheten till att brottsoffret får sitt skadestånd. Om det saknas tillgångar kan brottsoffret i stället vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om brottsskadeersättning. Målsäganden får information både från domstolen och från Kronofogdemyndigheten om hur man ansöker om ersättning från Brottsoffermyndigheten (SOU 2010:1 s. 45 f.). Ett brottsoffer som på detta sätt söker verkställighet är befriad från skyldigheten att betala de avgifter som annars gäller hos Kronofogdemyndigheten.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I september 2010 tillsatte regeringen Brottskadelagsutredningen (Ju 2010:12) som bl.a. hade i uppdrag att ta ställning till om det finns skäl att lindra de krav som ställs på brottsutsatta att på egen hand kräva betalning av den skadeståndsskyldige. Utredningen låg till grund för proposition 2013/14:94 En ny brottsskadelag. Den 1 juli 2014 trädde brottsskadelagen (2014:322) i kraft och ersatte då den gamla brottsskadelagen (1978:413). I propositionen anförde regeringen att det inte är uteslutet att det kan finnas utrymme för att ytterligare förbättra brottsoffrens möjligheter att få ersättning. Regeringen påpekade dock att en ändring som innebär att brottsskadeersättning betalas ut i ett tidigare skede än i dag skulle få återverkningar på det svenska ersättningssystemet och att en sådan ändring måste föregås av noggranna överväganden. Utskottet instämde i detta och riksdagen biföll utskottets förslag (bet. 2013/14:JuU38, rskr. 2013/14:255).

Vidare kan det noteras att betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) från Utredningen om målsägandebiträde för närvarande bereds inom Regeringskansliet.

Straffprocessutredningen anförde i sitt betänkande Brottmålsprocessen (SOU 2007:17) att en målsägande ska ha goda möjligheter att som part kunna få sina skadeståndskrav prövade i samband med åtalet. Regeringen gav en särskild utredare i uppdrag att ta fram ytterligare underlag angående konsekvenserna av Straffprocessutredningens förslag (Ds 2015:4). Båda betänkandena bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I maj 2014 överlämnades Genomförande av brottsofferdirektivet (Ds 2014:14). Uppdraget var att ta fram underlag för bedömningen av vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffersrättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (brottsofferdirektivet). Enligt promemorian uppfyller svensk lagstiftning direktivets krav bl.a. vad gäller rätten för en målsägande att få tillgång till stödverksamheter och att få hjälp från sådana verksamheter, rätten att återfå egendom, rätten till beslut om ersättning från förövaren, rätten till kostnadsersättning samt utbildning av tjänstemän inom rättsväsendet i frågor som berör brottsoffer. I februari 2015 överlämnade regeringen en lagrådsremiss i ärendet.

Utskottets ställningstagande

Målsägandebiträdet spelar en viktig roll för att ge målsäganden stöd och lindra påfrestningarna i samband med ett brott. Det kan finnas skäl att överväga omfattningen av detta stöd. Som framgår ovan pågår beredning av flera ärenden som rör målsägandebiträdets roll. Utskottet vill inte föregripa den beredningen och avstyrker därför motion 2014/15:897 (M).

Rättshjälp vid ansökan till ersättningsnämnden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att utreda kostnaderna för rättshjälp till sökande till ersättningsnämnden.

Motionen

I motion 2014/15:1019 av Margareta Larsson (SD) föreslås att kostnaderna för rättshjälp till sökande till ersättningsnämnden ska utredas.

Bakgrund

Enligt lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall kan den som under perioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980 varit omhändertagen för samhällsvård ha rätt till ersättning av staten. Rätt till ersättning har den som kan antas ha varit utsatt för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art i samband med vården och omhändertagandet har skett med stöd av de lagar som räknas upp i 1 §. Ansökan prövas av en särskilt inrättad nämnd, ersättningsnämnden (4 §).

I proposition 2011/12:160 (s. 37) anför regeringen att ersättningsnämnden bör ha en långtgående serviceskyldighet i syfte att hjälpa den enskilda sökande. Regeringen konstaterar att ärenden enligt lagen inte är av sådan art att bestämmelserna om offentligt biträde bör införas och inte heller rättshjälp torde komma i fråga. Regeringen anser därför att det är rimligt att nämnden hjälper sökande som ber om hjälp om inte nämnden finner att utredningen i ärendet ändå är tillräcklig för att ersättning ska beviljas.

I propositionen (s. 11) framhålls att den möjlighet till ersättning som föreslås i lagen är extraordinär och innebär betydande avsteg från de ersättningsrättsliga principer som normalt gäller i fråga om det allmännas ansvar. Lagen gav därför endast en tillfällig och i tiden klart avgränsad möjlighet till ersättning. I enlighet med detta framgår det av 5 § att en ansökan som inkommer efter den 31 december 2014 inte får prövas utan ska avvisas. Det är således inte längre möjligt att ansöka om ersättning hos ersättningsnämnden.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan är det inte längre möjligt att ansöka om ersättning hos ersättningsnämnden. Mot bakgrund av detta föreslår utskottet att yrkandet i motion 2014/15:1019 (SD) bör avslås.

Betalningsskyldighet för tolkhjälp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att införa en obligatorisk betalningsskyldighet för tolkhjälp. Jämför reservation 14 (SD).

Motionen

I motion 2014/15:1112 av Kent Ekeröth (SD) föreslås att en obligatorisk betalningsskyldighet för tolkhjälp ska införas för tilltalade vid fällande dom i brottmål med fängelse som påföljd.

Bakgrund

Gällande rätt

I artikel 4 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden föreskrivs att det är medlemsstaterna som ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandet. Den misstänkte eller tilltalade ska alltså inte kunna åläggas att svara för kostnader för tolkning eller översättning eller att betala tillbaka sådana kostnader, även om han eller hon döms för brottet. Direktivets bestämmelser genomfördes i svensk rätt genom ändringar i rättegångsbalken som trädde i kraft den 1 oktober 2013 (prop. 2012/13:132, bet. 2012/13:JuU23, rskr. 2012/13:286).

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade en motion om betalningsskyldighet för tolkhjälp senast i maj 2013 (bet. 2012/13:JuU23 s. 11-12). Utskottet avstyrkte då motionen med hänvisning till kraven i artikel 4 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Riksdagen biföll utskottets förslag (prop. 2012/13:132, bet. 2012/13:JuU23, rskr. 2012/13:286).

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte något skäl till att ställa sig bakom vad som yrkas i motion 2014/15:1112 (SD) och avstyrker därför motionen.

SIS-förfrågningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att Sverige ska ta initiativ till att en tidsgräns införs vid SIS-förfrågan.

Motionen

I motion 2014/15:1157 av Tomas Eneroth och Monica Haider (båda S) föreslås att Sverige ska ta ett initiativ till att en tidsgräns införs för att säkerställa att medlemsstater behandlar en SIS-förfrågan inom rimlig tid.

Bakgrund

Medlemsstaterna inom Schengenområdet har ett gemensamt datasystem, Schengens informationssystem II (SIS II). I Sverige regleras informationssystemet genom lagen (2000:344) om Schengens informationssystem. Informationen är tänkt att användas vid gränskontroller,

dels för att hindra utvisade eller avvisade tredjelandsmedborgare från att komma in i Schengenområdet, dels för att samordna spanandet efter vissa föremål eller personer i syfte att bekämpa brott. Registret är till för myndigheter och är inte tillgängligt för företag eller privatpersoner. Schengenstaterna har inrättat s.k. Sirenekontor för utbyte av tilläggsinformation eller kompletterande information om registreringar mellan staterna.

Innan en person kan få uppehållstillstånd i Sverige måste Migrationsverket enligt 4 kap. 21 § första stycket utlänningsförordningen (2006:97) undersöka om det finns någon notering eller spär i SIS-registret. Om den sökande har en notering eller spär måste Sverige rådfråga den medlemsstat som genomfört registreringen innan uppehållstillstånd beviljas. Innan ett besked lämnas från den aktuella medlemsstaten kan således den sökande inte få sin prövning om uppehållstillstånd genomförd.

På en skriftlig fråga om regeringens avsikt att ta några initiativ för att säkerställa att medlemsstater svarar inom rimlig tid svarade justitieministern i juni 2014 följande (skr. fr. 2013/14:655):

Sirenekontoren i medlemsländerna är nationella kontaktpunkter för utbyte av tilläggsinformation till registreringar eller vid träff i SIS (Schengens informationssystem). Det finns inget rättsligt instrument som reglerar en tidsfrist för när medlemsländerna ska svara på de framställningar om registreringar och förfaranden vid träffar som andra medlemsstater gör via sina Sirenekontor. I handboken för Sirene finns en riktlinje att medlemsländerna ska svara inom 12 timmar. I administrativa ärenden och när det rör sig om att få in kompletterande uppgifter från andra myndigheter, kan det ibland vara svårt att svara inom 12 timmar. Svarstiden kan också variera mellan olika länder och för ett visst land vid olika tidpunkter. Såvitt känt, har det inte förekommit att en medlemsstat inte svarar alls, men det har förekommit att svar har dröjt över sex månader.

Den möjlighet som Migrationsverket, via Sirenekontoren, har för att skynda på den spärrande staten är att skicka påminnelser med jämna mellanrum, vilket också görs i dagsläget. Att svaren dröjer och att det fördröjer ansökningstiden för uppehållstillstånd är givetvis beklagligt, inte minst för den person som berörs. Självklart bör ansvariga myndigheter i andra länder ge besked så snart som möjligt när förfrågningar om registreringar kommer upp. Sverige är mån om att svara skyndsamt på andra länders förfrågningar. Eftersom medlemsstaternas förutsättningar att snabbt svara på en förfrågan från en annan medlemsstat varierar från fall till fall är det dock inte möjligt att slå fast helt bindande tidsgränser. Jag bedömer att vi får fortsätta att utöva påtryckningar på samma sätt som vi gör nu i de fall en annan medlemsstat dröjer omotiverat länge med att svara på en förfrågan (svar på skr. fr. 2013/14:655).

Utskottets ställningstagande

Det är givetvis önskvärt att samtliga medlemsstater behandlar en SIS-förfrågan inom rimlig tid. Utskottet har dock ingen annan uppfattning än den som justitieministern ger uttryck för i sitt svar ovan när det gäller initiativ för

att säkerställa detta. Utskottet är således inte berett att vidta några åtgärder med anledning av förslaget i motion 2014/15:1157 (S). Motionen bör alltså avslås.

Automatiserat rapporteringssystem

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att utreda ett automatiserat rapporteringssystem.

Motionen

I motion 2014/15:1968 av Martin Kinnunen (SD) föreslås att regeringen bör låta Domstolsverket undersöka möjligheterna för ett automatiserat rapporteringssystem när anställda inom vården har dömts för grov brottslighet.

Bakgrund

Enligt förordningen (1982:117) om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål ska en domstol som dömt vissa yrkesutövare inom hälso- och sjukvården för brott underrätta Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och Socialstyrelsen. De brott som omfattas av underrättelseskyldigheten är brott som har begåtts i eller i samband med yrkesutövningen samt bl.a. misshandel, våldtäkt, sexuella övergrepp och rån.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Enligt uppgift från Domstolsverket finns det i dag inte något automatiserat rapporteringssystem och inte heller några planer på att införa ett sådant system. I Domstolsverkets handböcker finns anvisningar om i vilka fall en domstol ska skicka underrättelse till IVO och Socialstyrelsen. Det är sedan upp till varje domstol att se till att skyldigheten fullgörs.

Utskottets ställningstagande

Det är naturligtvis av största vikt att domstolarna tillämpar förordningen (1982:117) om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål. De rutiner och det stöd som i dag ges till domstolarna för att dessa ska kunna fullgöra sina underrättelseskyldigheter är dock enligt utskottets uppfattning tillräckliga. Utskottet föreslår därför att motion 2014/15:1968 (SD) avslås.

Stärkt skydd för den anklagades ställning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att göra hela förundersökningsmaterialet tillgängligt för den tilltalade och om att stärka den anklagades ställning i samband med frihetsberövande häktning.

Motionen

I motion 2014/15:2631 av Finn Bengtsson (M) föreslås att hela förundersökningsmaterialet görs tillgängligt för den tilltalade och att den anklagades ställning förstärks i samband med frihetsberövande häktning.

Bakgrund

Objektivitetsprincipen, som kommer till uttryck i 23 kap. 4 § rättegångsbalken (RB), syftar ytterst till att säkerställa att en oskyldig person inte ska kunna dömas för brott. Enligt bestämmelsen ska vid förundersökning inte bara de omständigheter som talar emot den misstänkte, utan även de som är gynnsamma för honom eller henne, beaktas. Vidare ska bevis som är till den misstänktes förmån tas till vara.

I 23 kap. 18 § RB föreskrivs att den misstänkte och dennes försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som förekommit vid förundersökningen. Undersökningsledaren kan således undanhålla utredningsmaterial endast om han eller hon kan motivera varför röjandet av viss uppgift skulle vara till nackdel för utredningen. Detta gäller dock inte i fråga om omständigheter som ligger till grund för beslut om anhållande eller häktning (24 kap. 9 a § RB). När utredningen har avslutats kan det givetvis inte längre hävdas att en uppgift kan hemlighållas på grund av att dess röjande skulle vara till nackdel för utredningen (Zeteos internetkommentar till 23 kap. 18 § RB).

I 23 kap. 21 § RB föreskrivs vidare att vid en förundersökning ska ett protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen samt att, när åtal har beslutats, den misstänkte eller hans försvarare har rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Vid bedömningen av vilka uppgifter som kan anses vara utan betydelse är det viktigt att objektivitetsprincipen beaktas. Den som för protokollet måste alltså vara uppmärksam på att det inte ur protokollet utmönstras uppgifter som ur försvarets synvinkel kan framstå som betydelsefulla (Zeteos internetkommentar till 23 kap. 21 § RB). För sidomaterial, dvs. utredningsmaterial som inte tas in i förundersökningsprotokollet, saknas bestämmelser om hur det ska dokumenteras.

Pågående utredning- och beredningsarbete

I Förundersökningsutredningens slutbetänkandet Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m. (SOU 2011:45) lämnar utredaren förslag om dokumentation av det s.k. sidomaterialet i en förundersökning. Utredaren anför att den misstänktes och försvararens rätt till insyn i utredningsmaterialet inte är begränsad till sådant som tas in i förundersökningsprotokollet utan i princip omfattar allt utredningsmaterial. Genom att de har rätt att även ta del av sidomaterialet tillförsäkras den misstänkte och försvararen möjlighet att själva bilda sig en uppfattning om huruvida åklagarens bedömning av vad som har betydelse för utredningen är riktig. För att rätten att ta del av sidomaterial inte ska bli illusorisk är det dock en förutsättning att den misstänkte och försvararen informeras om att det finns ett sådant material och vad det innehåller. Mot denna bakgrund anser utredaren att det bör finnas särskilda regler om dokumentation av sidomaterial och föreslår därför att det i förundersökningskungörelsen (1947:948) införs en skyldighet att, när det finns sidomaterial, upprätta en sammanställning av detta och ta in den i förundersökningsprotokollet. Med en sammanställning avses i huvudsak en kortfattad innehållsförteckning över sidomaterialet. I denna ska samlande beteckningar få användas, om det bidrar till att sidomaterialet bättre kan överblickas. Utredningen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I Straffprocessutredningens betänkande Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) föreslås bl.a. att synen på den tilltalade i processen bör ändras. Den tilltalade bör enligt utredarens förslag behandlas som en deltagare i förfarandet och inte enbart som ett föremål för processen. Utredaren anser vidare att åklagarväsendet bör överväga om åklagarna i tillräcklig omfattning låter den misstänkte och dennes försvarare löpande ta del av utredningsmaterialet och om det finns behov av att vidta åtgärder för att successiv delgivning ska komma till användning i ökad utsträckning.

I januari 2015 överlämnade en särskild utredare promemorian Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys (Ds 2015:4). Utredarens uppdrag var att ta fram det ytterligare underlag för de praktiska, organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna som behövs för ett ställningstagande till om förslagen i vissa angivna delar i Brottmålsprocessen bör genomföras.

Både betänkandet och promemorian bereds inom regeringskansliet.

I Insynsutredningens betänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) behandlas mer övergripande frågor om hur långtgående en misstänkts, en åtalads och en dömd persons rätt till insyn i förundersökningsmaterialet och annat utredningsmaterial bör vara. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan lämnas förslag i betänkandet Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m. som i stor utsträckning motsvarar en del av de önskemål som framförs i motion 2014/15:2631 (M). I avvaktan på

regeringens ställningstagande till de förslag som lämnas i betänkandet avstyrker utskottet motionsyrkandet i denna del. Vad gäller övriga förslag i motionen finner utskottet inte något skäl att vidta några åtgärder. Motionen bör alltså avslås i sin helhet.

Reservation

1. Anonyma vittnen, punkt 3 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (SD) yrkande 9 och bifaller delvis motionerna

2014/15:1397 av Mikael Oscarsson (KD) och

2014/15:1904 av Göran Hägglund m.fl. (KD) yrkande 4.

Ställningstagande

Som ett led i kampen mot den organiserade brottsligheten bör regeringen utreda möjligheten att tillåta anonyma vittnen i vissa fall. Målsägande och vittnen har en utsatt position i rättsprocessen; en möjlighet att lämna ett vittnesmål anonymt skulle troligen innebära att fler vågade lämna viktig information i våra domstolar.

Europakonventionen tillåter anonyma vittnen under vissa förutsättningar. För att anonyma vittnesmål ska tillåtas krävs att det finns ett konstaterat behov av skydd samt att uppgifterna från ett anonymt vittne inte ensamt får läggas till grund för en fällande dom. Anonyma vittnen tillåts under vissa förutsättningar i Storbritannien, Danmark och Nederländerna.

2. Anonyma vittnen, punkt 3 (KD)

av Andreas Carlson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2014/15:1397 av Mikael Oscarsson (KD) och

2014/15:1904 av Göran Hägglund m.fl. (KD) yrkande 4 och

bifaller delvis motion

2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

För att säkerställa att brottmål avgörs, att de skyldiga döms, att vittnenas säkerhet garanteras och att kostnaderna för framskjutna eller inställda förhandlingar minskas bör vittnen i vissa fall och under särskilda omständigheter tillåtas att lämna sina vittnesmål anonymt.

Allt fler människor är rädda för att vittna. Ett återkommande skäl är att de hotas av kriminella personer och att de upplever att polisen inte kan skydda dem. Detta leder till inställda förhandlingar, vilket i sin tur innebär ett hot mot rättssäkerheten och stora kostnader för samhället. För att komma till rätta med detta och för att skapa ett tryggare samhälle anser jag att vittnen, efter en noggrann prövning av lämpligheten i vissa fall, ska tillåtas att vittna anonymt. Vid bedömningen ska Europarådets riktlinjer noga iakttas. Ett vittne ska endast tillåtas att vittna anonymt då dennes liv eller frihet anses vara i fara, och en fällande dom får inte tillåtas att grundas enbart på vittnesmål från anonyma vittnen. Vittnesmålen ska lämnas under sekretessbelagd identitet och vittnena ska alltså inte vara anonyma för domstolen. Anonyma vittnesmål tillåts redan i dag i bl.a. Norge, Danmark och Nederländerna. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna accepterar anonyma vittnen på vissa villkor.

För att upprätthålla respekten för den svenska rättsstaten och garantera medborgarnas frihet och säkerhet anser jag att vittnen bör, under de särskilda omständigheter och i de former som redogörs för ovan, tillåtas att lämna sina vittnesmål anonymt.

3. Kameraövervakning på allmänna platser, punkt 4 (SD)

av Kent Ekeröth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2014/15:2871 av Mattias Karlsson m.fl. (SD) yrkande 5 och

2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD) yrkande 9 och

bifaller delvis motionerna

2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (M) yrkande 1,

2014/15:206 av Torkild Strandberg (FP),

2014/15:1823 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:1826 av Thomas Finnborg m.fl. (M),

2014/15:2151 av Thomas Finnborg m.fl. (M) och

2014/15:2153 av Thomas Finnborg m.fl. (M).

Ställningstagande

Undersökningar visar att det finns en stor acceptans för kameraövervakning i Sverige och enligt en rapport från Brottsförebyggande rådet uppgav närmare 70 procent av de tillfrågade att de skulle känna sig tryggare med kameraövervakade stadskärnor (Brå-rapport 2003:11 s. 19).

Det finns många fördelar, utöver ökad trygghet, med kameraövervakning. Kameraövervakning kan avskräcka gärningsmän från att begå brott, polis och väktare kan larmas och därigenom avbryta brott och kameraövervakning kan identifiera gärningsmän när väl ett brott har begåtts. För att öka tryggheten i det offentliga rummet anser vi därför att kameraövervakning ska kunna användas i högre utsträckning än vad som tillåts i dag. Det bör vara betydligt lättare än i dag att få tillstånd till kameraövervakning på platser dit allmänheten har tillträde. Vidare bör storstadskommuner uppmuntras att övervaka platser som kvinnor upplever som otrygga, såsom gångtunnlar, ingångar till stadsparker och joggingsstråk. Dessutom bör butiker och företag få tillåtelse att efter anmälan till Länsstyrelsen kameraövervaka inte bara insidan av sina butiker utan också gatuentréer.

Från integritetssynpunkt är det viktigt att det inspelade materialet förstörs efter två månader, om det inte har överlämnats till polisen för att utreda brott.

4. Kameraövervakning vid skolor, punkt 7 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

Det finns många fördelar med kameraövervakning, och undersökningar visar att det finns en stor acceptans för kameraövervakning hos Sveriges befolkning. För att bl.a. öka tryggheten föreslår vi därför att regeringen ska vidta åtgärder så att kommunala och statliga skolors ansökan om kameraövervakning alltid ska bifallas förutom när det finns synnerliga skäl mot detta. Synnerliga skäl kan t.ex. vara när tillstånd söks för speciellt känsliga eller integritetskränkande platser såsom toaletter och dylikt.

5. Resning till nackdel för den tilltalade, punkt 10 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

Det är i dag betydligt lättare att få en ansökan om resning beviljad om det är fråga om en resning till fördel för den tilltalade än om det är fråga om en ansökan till nackdel för den tilltalade. Skälet för detta är att samhället anser att det är viktigare att en oskyldig inte döms för brott än att en skyldig går fri från straff. Vi anser att det svenska samhället under en alltför lång tid har underprioriterat brottsoffrets synvinkel till förmån för brottslingens. Från rättvisesynpunkt borde det vara minst lika viktigt att brottslingar som på felaktiga grunder frikänts eller getts för lindriga straff ska kunna få sina domar omprövade som att oskyldigt eller för strängt dömda får det. För att bättre tillvarata brottsoffrens perspektiv vill vi därför att regeringen ska återkomma med ett lagförslag som i högre grad tillåter resning till nackdel för den tilltalade. Särskilt tidsfristen på ett år bör tas bort. Andra ändringar som föreslås är att exempelvis jäv, oriktig rättstillämpning och synnerliga skäl bör kunna åberopas som grund för resning till nackdel för den tilltalade.

6. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2014/15:3004 av Kent Ekeroth m.fl. (SD) yrkandena 3–5,

bifaller delvis motion

2014/15:2535 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (SD) yrkande 2 och avslår motion

2014/15:340 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel är kraftfulla och effektiva verktyg mot den grova brottsligheten när de väl används. Trots detta får hemlig kameraövervakning inte kombineras med ljudupptagning eftersom det anses alltför integritetskränkande. Granskningar visar att hemlig kameraövervakning

andelsmässigt har varit av mindre nytta än andra tvångsmedel. Vi anser att regeringen bör arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning blir lika höga som vid användning av de övriga hemliga tvångsmedlen. Genom att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning skulle nyttan öka, vilket i sin tur kan ge följdeffekten att antalet övervakningstimmar kan minskas.

Överskottsinformation är information om annat brott än det brott som ansökan om hemliga tvångsmedel avser. Tillåten användningen av överskottsinformation skiljer sig åt beroende på vilket tvångsmedel som har använts. För att få använda överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning krävs ett straffvärde om minst fyra år medan det för hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning endast krävs att det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver för brottet och det kan antas att brottet inte endast föranleder böter. Motiveringen är att hemlig rumsavlyssning är mer integritetskränkande än hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning. Vi anser att det inte är rimligt att de brottsbekämpande myndigheterna som redan fått del av bevismaterial om allvarlig brottslighet är förbjudna att utreda de lagöverträdelser som bevisligen har skett. Flertalet åklagare vittnar om frustration då man redan har tillräckliga bevis för en fällande dom men enligt lagen är förbjuden att gå vidare och utreda det. Vi anser därför att regeringen bör ändra det nuvarande systemet så att reglerna för överskottsinformation vid hemlig rumsavlyssning blir desamma som för hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning, dvs. att det endast ska krävas att det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för att överskottsinformationen ska få användas.

Regleringen kring användningen av hemlig rumsavlyssning är alltför restriktiv. Detta medför, trots att användningen av hemliga tvångsmedel är elementär för att bekämpa organiserad brottslighet, att dessa mest används för att utreda narkotikabrott. För att på ett effektivt sätt kunna använda hemliga tvångsmedel mot den organiserade brottsligheten behövs ett vidare tillämpningsområde. Danmark är ett lyckat exempel där polisen har möjlighet att använda t.ex. hemlig teleavlyssning för brott med lägre straffvärde, t.ex. förberedelse till grov misshandel. Hemliga tvångsmedel kräver omfattande polisresurser, vilket i sin tur medför att hemliga tvångsmedel inte används i onödan. Vi föreslår därför följande åtgärder:

- Kravet för användning av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation sänks till ett förmodat straffvärde på ett år.
- Kravet för användning av hemlig kameraövervakning sänks till ett förmodat straffvärde på ett år.
- Kravet för användning av hemlig rumsavlyssning sänks till ett förmodat straffvärde på två år.

7. Tillgång till abonnemangsuppgifter, punkt 13 (SD)

av Kent Ekeröth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Det är positivt att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att få tillgång till abonnemangsuppgifter när det gäller sådana brott som t.ex. grovning. Vi menar dock att immaterialrättsliga brott som endast bedöms kunna leda till böter inte bör omfattas av skyldigheten att lämna ut abonnemangsuppgifter. Miljontals svenskar begår dagligen brott mot upphovsrättslagen, i många fall utan att ha kännedom om att gärningen är straffbelagd. Eftersom en så stor andel av befolkningen begår sådana brott blir det godtyckligt och slumpartat vem som döms och vem som inte döms. Vi anser därför att när det är fråga om immaterialrättslig brottslighet bör operatörer endast vara skyldiga att lämna ut uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna om det finns misstanke om ett brott där fängelse är föreskrivet för brottet och det enligt myndighetens bedömning kan föranleda annan påföljd än böter.

8. Handläggningstider i tvistemål, punkt 20 (M, C, FP, KD)

av Beatrice Ask (M), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Roger Haddad (FP) och Andreas Carlson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2983 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 13.

Ställningstagande

Jobb skapas av företag som växer och anställer. Fler jobb i växande företag betyder ökade skatteintäkter, vilket i sin tur finansierar vår gemensamma

välfärd. Det är genom öppenhet och handel vi bygger vårt välstånd. Samtidigt utmanas företag och jobb i Sverige ständigt av entreprenörer och innovationer från hela världen. För att kunna konkurrera på den globala marknaden behöver vi förbättra villkoren för företagsamhet och entreprenörskap. En ambitiös politik för företagande, entreprenörskap och innovationer är en förutsättning för att nå jobbmålet. För att skapa ett företagsklimat i världsklass föreslår vi därför bl.a. att handläggningstiderna i tvistemål kortas och att tvistlösningsmekanismerna effektiviseras. Regeringen tillsatte i februari 2014 en utredning med uppdrag att se över lagen om skiljeförfarande i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och utländska parter. Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2015. Det är av största vikt att regeringen skyndsamt bereder de förslag som utredaren lämnar.

9. Beviskrav i skattemål, punkt 22 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 6.

Ställningstagande

Domstolarnas kompetens vad gäller skattemål måste öka. I skattemål är bevisläget sällan enkelt. Bortsett från att lagstiftningen är komplicerad, så har företag också relativt stor frihet att disponera företagets ekonomi inom ramen för denna lagstiftning. Näringslivets organisationer har därför, tillsammans med Skatteverket, under en lång tid efterfrågat en ökad specialisering av domstolsväsendet i skattemål, så att domare och övriga tjänstemän på de berörda domstolarna får ökad erfarenhet av dessa typer av mål. Jag anser även att regeringen skyndsamt bör utreda beviskraven i skattemål och återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning i syfte att skärpa desamma.

10. Prövningstillstånd i skattemål, punkt 23 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 7.

Ställningstagande

Skattemålen komplexitet innebär att möjligheten till en prövning i två instanser är avgörande för att bevara rättssäkerheten. Från statliga utredningar har det återkommande kommit förslag om att införa generella prövningstillstånd även i skattemål. Erfarenheterna av prövningstillstånd för tvistemål talar starkt mot ett införande av prövningstillstånd i skattemål och jag anser att regeringen bör tydliggöra att det inte finns några sådana planer.

11. Ersättning för rättegångskostnader, punkt 24 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 8.

Ställningstagande

Skattemål kännetecknas av en stor asymmetri mellan Skatteverket och den tilltalade, som i stor utsträckning ofta måste förlita sig på sig själv. Långt ifrån alla företagare har möjlighet att anlita den juristhjälp som krävs för att driva en komplicerad process. Även om processen är framgångsrik och företagaren vinner mot Skatteverket, så föreligger inte en självklar rätt till ersättning för ombudskostnader och i allmänhet beviljas sådan ersättning på en låg nivå, om den alls medges. Höga kostnader, i förening med svagt försäkringsskydd i många skattemål, innebär en ökad risk för den som väljer att föra ett skattemål vidare i rättsliga instanser och begränsar därmed möjligheten till en rättslig prövning. Regeringen bör därför utreda statens ansvar för motpartens rättegångskostnader i skattemål.

12. Rättshjälp för företagare, punkt 25 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 9.

Ställningstagande

Möjligheten att driva rättsprocesser inskränks av det svaga försäkringsskydd i skatteprocesser som gäller för många rättstrygghetsförsäkringar. Det är inte ovanligt att de vanligaste ärendetyperna helt undantas från försäkringsskyddet. Samtidigt är företagare i huvudsak undantagna från möjligheten att få rättshjälp i skattemål, även sådana som rör misstänkta brott. Enligt Europakonventionen har alla som anklagats för brott vissa minimirättigheter, däribland möjlighet att få rättegångsbiträde om det krävs i rättvisans intresse. Eftersom skattetillägg utgör straff enligt samma konvention är det tveksamt om de svenska reglerna om biträde i skattemål lever upp till kraven. Många företag som hamnar i tvister med Skatteverket är små, inte sällan enmansföretag, utan resurser att driva denna typ av processer. Mot denna bakgrund anser jag att regeringen bör återkomma med förslag om förbättrade möjligheter för företagare att få rättshjälp och biträde.

13. Anstånd i skattemål, punkt 26 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2014/15:2788 av Johan Hedin (C) yrkande 11.

Ställningstagande

Skattebeslut får verkställas innan de har vunnit laga kraft. Detta innebär att företagare som försöker göra rätt för sig kan tvingas att betala in mycket stora belopp i skatt i mål där utgången är oviss, inte sällan med svåra följder för företagets möjligheter att fortsätta att verka. Det krävs därför generösa och fungerande regler för anstånd med skattebetalningar när ett skattebeslut prövas rättsligt. I dag är huvudregeln att anstånd beviljas om utgången av ett skattemål är oviss. Trots denna regel finns åtskilliga exempel där rätten nekat anstånd och sedan omprövat skattebeslutet. Följden blir likviditetsproblem för en mängd företagare som skött sina åtaganden och även vunnit processen. Grundregeln för anstånd bör enligt min mening vara att det ska beviljas, om det inte är uppenbart att Skatteverket kommer att vinna i överklagandet eller om det finns en uppenbar risk för skatteflykt. Anståndet skulle kunna förenas

med en relativt hög ränta som gör det mindre intressant att ansöka om anstånd eller att överklaga i de fall det saknas en tydlig grund.

14. Betalningsskyldighet för tolkhjälp, punkt 29 (SD)

av Kent Ekeröth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2014/15:1112 av Kent Ekeröth (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Om man inte behärskar det svenska språket har man i Sverige rätt till tolk i brottmål. Kostnaderna för tolkhjälp betalas av allmänna medel, och enligt Domstolsverkets årsredovisningar har kostnaderna för tolkning mer än fördubblats sedan 2006 (från ca 21 miljoner 2006 till ca 49 miljoner 2011). Detta är en utveckling som måste stävjas. Grova brottslingar kostar redan enskilda offer och samhället enorma belopp årligen. Att de också ges särskilda gratisförmåner bidrar än mer till att urholka vårt välfärdssamhälle. Samtidigt måste det beaktas att alla misstänkta och tilltalade måste kunna följa rättegången på ett språk de förstår för att rättssäkerheten ska kunna garanteras. Jag vill därför att tolkhjälp även fortsättningsvis ska vara självklar och gratis i ett inledande skede. Om man som utlänning eller invandrad begår ett brott måste man dock räkna med att brottslighet inte är gratis. Samtliga tilltalade, svenska medborgare eller utländska, som är föremål för en rättegång i Sverige och som nyttjar tolkhjälp på utländska språk, bör vid fällande dom bli skyldiga att återbetala kostnaderna för tolkhjälpen. Hänsyn bör inte tas till den tilltalades betalningsförmåga utan skyldigheten ska göras obligatorisk. För att inte drabba t.ex. utländska turister, som av oaksamhet eller okunskap gjort sig skyldig till smärre förseelser, bör betalningsskyldigheten begränsas till tilltalade som dömts till fängelse.

Särskilda yttranden

Kameraövervakning av vilt, punkt 9 (SD)

Kent Ekeröth (SD) och Adam Martinen (SD) anför:

Vi har valt att stödja motion 2014/15:2974 (M, C, FP, KD) yrkande 16 som därmed fått majoritet i utskottet. Genom tillkännagivandet om kameraövervakning av vilt föreslås motion 2014/15:2130 (SD) bli delvis bifallen och vi har därför ingen reservation till förmån för motionen

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2014/15

2014/15:56 av Jimmy Ståhl (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om videoövervakning i privata hem.

2014/15:88 av Edward Riedl (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att överväga att se över rättsprocesser om misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggandet av dessa.

2014/15:182 av Maria Malmer Stenergard (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att nämndemannasystemet bör avskaffas.

2014/15:187 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökade möjligheter till kameraövervakning i vissa områden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förkortade handläggningstider vid tillståndsgivning för kameraövervakning.

2014/15:206 av Torkild Strandberg (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att modernisera lagstiftningen så att kameraövervakning på allmänna platser kan användas för ökad trygghet och som ett brottsförebyggande verktyg.

2014/15:265 av Anders Hansson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra det straffbart att ljuga i en förundersökning.

2014/15:340 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om användning av hemliga tvångsmedel i förundersökningar som gäller övergrepp i rättsak och mened.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om telefonavlyssning.

2014/15:341 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för att skapa trygghet och ordning vid domstolsförhandlingar.

2014/15:460 av Helén Pettersson i Umeå och Isak From (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om viltövervakningskameror.

2014/15:532 av Maria Abrahamsson (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa det generella fotograferingsförbudet i våra domstolar.

2014/15:533 av Maria Abrahamsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en omprövning av nämndemannasystemet.

2014/15:560 av Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (C):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser.

2014/15:897 av Michael Svensson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att förlänga stödet från målsägandebiträdet vid vissa brott mot person.

2014/15:1019 av Margareta Larsson (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda kostnaderna för rättshjälp för sökande till Ersättningsnämnden.

2014/15:1112 av Kent Ekeröth (SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en obligatorisk betalningsskyldighet för tolkhjälp ska införas för tilltalade vid fällande dom i brottmål med fängelsestraff som påföljd.

2014/15:1157 av Tomas Eneroth och Monica Haider (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om SIS-förfrågningar inom EU.

2014/15:1397 av Mikael Oscarsson (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillåta vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar.

2014/15:1527 av Roland Utbult (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda införandet av fotograferingsförbud i domstolars lokaler.

2014/15:1545 av Johnny Skalin (SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lägga ned det politiskt tillsatta nämndemannasystemet till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur detta kan verkställas.

2014/15:1693 av Anders Hansson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en avgift för parter som uteblir från huvudförhandlingar i domstol.

2014/15:1823 av Thomas Finnborg m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kameraövervakning på offentlig plats.

2014/15:1826 av Thomas Finnborg m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten till en regelförenkling när det gäller tillstånd för övervakningskameror.

2014/15:1887 av Lars-Arne Staxäng (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett förstärkt vittnesskydd och ett rättsväsende som tydligt markerar mot de som skrämmar vittnen.

2014/15:1904 av Göran Hägglund m.fl. (KD):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att bekämpa den organiserade brottsligheten och pröva anonyma vittnen.

2014/15:1968 av Martin Kinnunen (SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör låta Domstolsverket undersöka möjligheterna för ett automatiserat rapporteringssystem.

2014/15:2130 av Magnus Persson (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ändring av gällande lag i fråga om tillstånd att använda åtelkamera.

2014/15:2151 av Thomas Finnborg m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten till en regelförenkling när det gäller tillstånd för övervakningskameror.

2014/15:2153 av Thomas Finnborg m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kameraövervakning på offentliga platser.

2014/15:2174 av Börje Vestlund m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att behålla det nuvarande nämndemannasystemet.

2014/15:2535 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (SD):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökade befogenheter för hemliga tvångsmedel.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att använda anonyma vittnen.

2014/15:2543 av Eskil Erlandsson (C):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att åtelkameror bör tillåtas för att underlätta övervakningen av vilt.

2014/15:2588 av Finn Bengtsson och Andreas Norlén (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av möjligheterna att inrätta en resningsdomstol.

2014/15:2628 av Helena Lindahl och Daniel Bäckström (C):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att underlätta användning av åtelkameror för övervakning av främmande arter.

2014/15:2631 av Finn Bengtsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett stärkt skydd för anklagades ställning.

2014/15:2788 av Johan Hedin (C):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om beviskrav i skattemål.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om prövningstillstånd i skattemål.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ersättning för rättegångskostnader.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rättshjälp för företagare.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om anstånd i skattemål.

2014/15:2871 av Mattias Karlsson m.fl. (SD):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om trygghetsskapande kameraövervakning.

2014/15:2972 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning för att tydliggöra och skärpa reglerna för ordning och säkerhet i domstolarna.

2014/15:2974 av Lena Ek m.fl. (C, M, FP, KD):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten för kameraövervakning av vilt, men med beaktande av integritetsaspekten.

2014/15:2977 av Ulf Berg m.fl. (M):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa undantag från tillståndsplikten när det gäller åtel- och viltkameror.

2014/15:2983 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (M, C, FP, KD):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att korta handläggningstiderna för tvistemål.

2014/15:3004 av Kent Ekeröth m.fl. (SD):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillåta ljudupptagning i samband med hemlig kameraövervakning.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att gränsen för hur länge överskottsinformation vid hemlig rumsavlyssning får användas bör sänkas till ett år.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om sänkta krav för användning av hemliga tvångsmedel.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillgång till abonnemangsuppgifter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om resningsförfarandet i brottmål.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt lättare än i dag att få tillstånd för kameraövervakning på platser som allmänheten har tillträde till.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommunala eller statliga skolor alltid ska få tillstånd för kameraövervakning när de ansöker om det, utom när det finns synnerliga skäl mot det.